

BİR GRUP ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİNDE BAĞLANMA STİLLERİ
İLE NARSİSİZM ARASINDAKİ İLİŞKİ: REDDEDİLME
DUYARLILIĞININ ARACI ROLÜ

HAZEL ESİN ÖZDEMİR

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 2014
Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans
Programı, 2017

Bu tez, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA) derecesi ile sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
2017

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİR GRUP ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİNDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE NARSİZM
ARASINDAKİ İLİŞKİ: REDDEDİLME DUYARLILIĞININ ARACI ROLÜ

HAZEL ESİN ÖZDEMİR

ONAYLAYANLAR:

Yrd. Doç. Dr. Rukiye Hayran Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Yrd. Doç. Dr. Nazlı Balkır Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Falih Köksal Boğaziçi Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 05.01.2017

THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES AND NARCISSISM ON A GROUP OF UNIVERSITY STUDENTS: MEDIATING ROLE OF REJECTION SENSITIVITY

ABSTRACT

The main purpose of this study was to investigate the relationship between attachment styles and narcissism on a group of university students and to examine the mediating role of rejection sensitivity in this relationship. The study data were sampled in three different universities in İstanbul with 452 student participants. The participants completed research tools including, Personal Information Form, Relationship Scale Questionnaire, Narcissistic Personality Inventory, Hypersensitive Narcissism Scale and Rejection Sensitivity Measure. The data obtained in the research are analyzed by using SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 program. Mann Whitney U Test and Kruskal Wallis Test are used for designate the differences of groups. Spearman rho Correlation Analyze is used for designate the relationships between variables of study.

The results showed that there was no significant relationship between attachment styles and narcissistic personality characteristics. For this conclusion, mediating role of rejection sensitivity couldn't been analized in this relationship. But the results showed that there was a positive significant relationship between rejection sensitivity and vulnerable narcissism. And also there was a positive significant relationship between rejection sensitivity and self-sufficiency dimension of grandiose narcissism. Finally, the results discussed according to previous literature. Limitations of the current study and suggestions for future studies were stated.

Anahtar Kelimeler: Attachment styles, grandiose narcissism, vulnerable narcissism, rejection sensitivity

BİR GRUP ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİNDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE NARSİSİZM ARASINDAKİ İLİŞKİ: REDDEDİLME DUYARLILIĞININ ARACI ROLÜ

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rolünü incelemektir. Araştırma, İstanbul’da üç farklı üniversiteden seçilen 452 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında örneklem grubuna Kişisel Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi, Narsistik Kişilik Envanteri, Kırılgan Narsisizm Ölçeği ve Red Duyarlılığı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis Testleri gruplar arası farkları belirlemek için kullanılmıştır. Spearman rho Korelasyonu ise araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, bağlanma stilleri ile narsistik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sebeple, reddedilme duyarlılığının bu ilişkideki aracı rolüne bakılamamıştır. Ancak araştırma sonuçları, reddedilme duyarlılığı ile kırılgan narsisizm arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, reddedilme duyarlılığı ile grandiyöz narsisizmin kendine yeterlilik boyutu arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Son olarak, araştırmadan elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış, çalışmanın sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma stilleri, grandiyöz narsisizm, kırılgan narsisizm, reddedilme duyarlılığı

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları ve yardımları olan pek çok insan var. Öncelikle anlayışlı ve özverili tavrı ile süreç boyunca katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Rukiye Hayran'a çok teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca ilgi ve destek gördüğüm, bilgi ve tecrübelerini paylaşarak klinik psikolog olma yolunda gelişimimi destekleyen ve büyük katkılar sağlayan tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Tez sürecini benimle birlikte paylaşan, kendi tez süreçlerinden geçmelerine rağmen umutsuzluğa kapıldığım her an yeniden motive olmama yardım eden arkadaşlarım Psikolog Canan Cesur, Psikolog Ceren Feyza Budak ve Psikolog Burak Okci'ye teşekkür ederim ve yüksek lisans eğitimimi özlenir kılacaklarını bilmelerini isterim. Dilerim beraber inşa ettiğimiz dostluğumuz daim olur.

Lise ve üniversite yıllarımı birlikte geçirdiğim, birçok güzel an ve anı biriktirdiğim, hayatımın her aşamasında yanımda olduğu gibi, tez sürecinde de bilimsel titizliğiyle yönlendirmelerini esirgemeyen sevgili arkadaşım ve meslektaşım Psikolog Seda Erdal'a teşekkür ederim.

Hayatımın tüm dönüm noktalarında sevgi ve inançlarını bir an olsun eksik etmeyen annem ve babam. Bugünlere gelmemdeki tüm emekleriniz için büyük teşekkür ederim.

Teşekkürlerimin en büyüğü hayatımı öncesi ve sonrası diye ikiye ayıran, beraber geçirdiğim her anı özel ve güzel kılan eşim Okan'a... Aynı meslek alanlarında olmasak da alanıma ilgi duyup tezime bunca katkı yaptığın için, her tökezlediğimde beni sakinleştirdiğin, umut verdiğin ve sevdiğin için çok teşekkür ederim. Sen olmasaydın bu çalışmayı bitiremezdim.

İÇİNDEKİLER

Onay Sayfası.....	i
Abstract.....	ii
Özet.....	iii
Teşekkür.....	iv
İçindekiler.....	v
Tablolar Listesi.....	viii
Şekiller Listesi.....	ix
Kısaltmalar.....	x

BÖLÜM I

1.GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.1.1. Araştırma Soruları.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	4
1.3.Narsisizm.....	5
1.3.1. Narsisizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	5
1.3.2. Kuramsal Açıdan Narsisizm.....	6
1.3.3. Normal ve Patolojik Narsisizm.....	14
1.3.4. Narsisizmin Grandiyözite ve Kırılganlık Boyutları.....	18
1.3.5. Literatürde Narsisizm Üzerine Araştırmalar.....	19
1.4. Bağlanma.....	21
1.4.1. Bağlanma Kuramı.....	21
1.4.2. Bebeklikte Bağlanma.....	23
1.4.3. Ergenlikte Bağlanma.....	25
1.4.4. Yetişkinlikte Bağlanma.....	25
1.4.5. Literatürde Bağlanma Üzerine Araştırmalar.....	28
1.5. Reddedilme Duyarlılığı.....	30
1.5.1. Reddedilme Duyarlılığı Kavramı.....	30
1.5.2. Literatürde Reddedilme Duyarlılığı Üzerine Araştırmalar.....	33

BÖLÜM II

2.YÖNTEM.....	37
2.1. Örnekleme.....	37
2.2. Veri Toplama Araçları.....	37
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
2.2.2. İlişki Ölçekleri Anketi(İÖA).....	38
2.2.3. Red Duyarlılığı Ölçeği(RDÖ).....	38
2.2.4. Narsistik Kişilik Envanteri(NKE).....	39
2.2.5. Kırılgan Narsisizm Ölçeği(KNÖ).....	40
2.3. İşlem.....	41
2.4. Verilerin Analizi.....	41

BÖLÜM III

3.BULGULAR.....	42
3.1. Demografik Özellikler.....	42
3.2. Aile Özellikleri.....	43
3.3. Araştırmadaki Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Puanları.....	44
3.4. Araştırma Sorularına Yönelik Bulgular.....	44
3.4.1. Katılımcıların Bağlanma Stilllerinin, Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi.....	45
3.4.2. Katılımcıların Reddedilme Duyarlılıklarının, Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi.....	48
3.4.3. Katılımcıların Kırılgan Narsisizm Düzeylerinin, Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi.....	51
3.4.4. Katılımcıların Grandiyöz Narsisizm Düzeylerinin Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi.....	53
3.4.5. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişki.....	55
3.4.6. Narsisizm ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki.....	56
3.4.7. Bağlanma Stilleri ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki.....	58
3.4.8. Anlamlı Bulunan İlişkilerin İncelenmesi.....	59

BÖLÜM IV

4.TARTIŞMA VE SONUÇ.....	60
4.1. Demografik ve Aile Özelliklerinin Etkisinin Tartışılması.....	60
4.1.1. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Narsisizm Düzeylerinin Tartışılması.....	60

4.1.2. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Bağlanma Stillерinin Tartışılması.....	62
4.1.3. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Reddedilme Duyarlılığı Düzeylerinin Tartışılması.....	64
4.2. Değişkenler Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	65
4.2.1. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	65
4.2.2. Narsisizm ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması....	67
4.2.3. Bağlanma Stilleri ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	68
4.3. Araştırmanın Sayıltıları.....	69
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	69

V.BÖLÜM

5.ÖNERİLER.....	70
KAYNAKLAR.....	72
Ek A.....	83
Ek B.....	84
Ek C.....	85
Ek D.....	87
Ek E.....	88
Ek F.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	42
Tablo 3.2. Katılımcıların Aile Özelliklerine Göre Dağılımı.....	43
Tablo 3.3. Ölçek Boyutlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	44
Tablo 3.4. Ölçek Ortalamalarının Normallik Testi Sonuçları.....	45
Tablo 3.5. Bağlanma Stillerinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	46
Tablo 3.6. Bağlanma Stillerinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	47
Tablo 3.7. Reddedilme Duyarlılığının Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	49
Tablo 3.8. Reddedilme Duyarlılığının Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	50
Tablo 3.9. Kırılgan Narsisizm Düzeyinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	51
Tablo 3.10. Kırılgan Narsisizm Düzeyinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	52
Tablo 3.11. Grandiyöz Narsisizm Düzeyinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	53
Tablo 3.12. Grandiyöz Narsisizm Düzeyinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları.....	54
Tablo 3.14. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 3.13. Narsisizm ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 3.15. Bağlanma Stilleri ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları.....	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Model.....	4
Şekil 2. Anlamlı Çıkan İlişkiler İçin Korelasyon Modeli.....	59

KISALTMALAR

İÖA: İlişki Ölçekleri Anketi

RDÖ: Red Duyarlığı Ölçeği

NKE: Narsistik Kişilik Envanteri

KNÖ: Kırılığan Narsisizm Ölçeği

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Narsisizm(özseverlik), psikoloji literatürü incelendiğinde en merak edilen ve üzerine en çok tartışılan kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönem çalışmalarla gittikçe popülerleşen narsisizm, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Kuramsal arka planına büyük ölçüde psikanalitik teorilerin hakim olduğu narsisizm kavramı, günümüzde psikolojinin farklı alt alanlarının çalışma konusu olmakta ve bu alandaki literatür gittikçe zenginleşmektedir.

İsmi Yunan mitolojisinde sudaki yansımasına aşık olup kendini arzulamaktan tükenen ve sonunda bir çiçeğe dönüşen Narcissus'tan alan narsisizm tanımlaması, kökenlerini modern psikanalitik yazılardan almaktadır(Davison ve Neale, 2011).

Narsisizm genel olarak böbürlenme, aşırı bir ben-merkezcilik, diğerlerinin sevgisine ve taktirine aşırı gereksinim ve büyülenme fantezilerinin yanısıra, empati kuramama, başkalarına duyulan ilginin azlığı ve düşmanlık gibi özelliklerle tanımlanır(Kernberg, 2012).

Narsisizm kavramının çeşitli psikoloji kuramcıları tarafından tanımlanmasında ağırlıklı olarak narsisizmin büyülenmecilik içeren grandiyözite yönüne vurgu yapılırken, son dönemde narsisizmin kırılabilirlik boyutu üzerine odaklanılmaktadır. Grandiyöz narsisizm; teşhircilik ve hak görme eğilimi, dikkat çekme çabası, hasetkar tutum, başkasının ihtiyacını görememe ve düşük kaygı düzeyi gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Buna karşılık zıt kutupta yer aldığı düşünülen kırılabilir narsisizm ise çekingenlik, aşırı tevazu, eleştiriye aşırı duyarlılık, stres altında acı çekme, yüksek kaygı düzeyi ve kişilerarası ilişkilerde farkedilir ölçüde büyülenmeci beklentiler gibi özelliklerle kavramsallaştırılmıştır(Akthar ve Thompson, 1982;

Wink, 1991). Narsisizmin grandiyöz ve kırılğan boyutları arasındaki fark çeşitli ampirik araştırma bulgularıyla desteklenmiştir.

Narsisizmin etiyojisine ilişkin literatüre bakıldığında çoğunlukla ebeveyn tutumlarına vurgu yapıldığı görülür. Narsisizmin kuramsal ard alanına büyük ölçüde hakim olan Kernberg(1975), saldırganca davranan soğuk ebeveyn figürlerine vurgu yaparken, diğeri bir önemli kuramcı Kohut(1971) narsisizmi(akt., Anlı ve Bahadır, 2007) çocuğun ebeveynleri tarafından yeterli düzeyde aynalanamamasının bir sonucu olarak görür. Daha güncel kuramcılardan Twenge ve Campbell ise narsisizmin oluşmasında aşırı övgü ve alkışlamanın olduğu bir aile ortamının altını çizer(Twenge ve Campbell, 2010).

Yapılan pek çok klinik çalışmada narsisist kişiler, çocukluk yaşantılarında anne-babaları tarafından ihtiyaçları empatik bir biçimde karşılanmamış ve yetişkin yaşantılarında bu ihtiyaçlarını ilişkileri yoluyla gidermeye çalışan kişiler olarak tanımlanmaktadır(Morf ve Rhodewalt, 2001).

Narsisizmin ne tür ebeveynlik tutumları ile ilişkili olduğu ya da nasıl bir gelişimsel sürecin ürünü olduğu konusundaki açıklamaların artması ile birlikte narsisizmin hangi bağlanma stilleri ile ilişkili olduğu sorusu gündeme gelmektedir. Bu çalışma kapsamında bireyin gelişimsel öyküsü içerisinde önemli bir yer edinen bağlanma stilleri ile narsistik kişilik özellikleri arasında bir ilişki olabileceği ve bu ilişkiye reddedilme duyarlılığının aracılık edebileceği düşünülmüş ve araştırılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rolü olup olmadığını incelemektir. Çalışma kapsamında narsisizmin grandiyözite ve kırılğanlık boyutları birer kişilik özelliği olarak ele alınmıştır.

1.1.1. Araştırma Soruları

Araştırmada, araştırmanın temel amacına yönelik aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Soru 1: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri, bireylerin yaş, cinsiyet, okuduğu okul ve sınıf düzeyi, ailedeki sıra, kardeş sayısı, aile tipi gibi demografik ve aile özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

Soru 2: Üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığı, bireylerin yaş, cinsiyet, okuduğu okul ve sınıf düzeyi, ailedeki sıra, kardeş sayısı, aile tipi gibi demografik ve aile özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

Soru 3: Üniversite öğrencilerinde grandiyöz narsisizm ve alt boyutları, bireylerin yaş, cinsiyet, okuduğu okul ve sınıf düzeyi, ailedeki sıra, kardeş sayısı, aile tipi gibi demografik ve aile özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

Soru 4: Üniversite öğrencilerinde kırılğan narsisizm, bireylerin yaş, cinsiyet, okuduğu okul ve sınıf düzeyi, ailedeki sıra, kardeş sayısı, aile tipi gibi demografik ve aile özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

Soru 5: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Soru 6: Üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığı ile kırılğan narsisizm arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Soru 7: Üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığı ile grandiyöz narsisizm ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

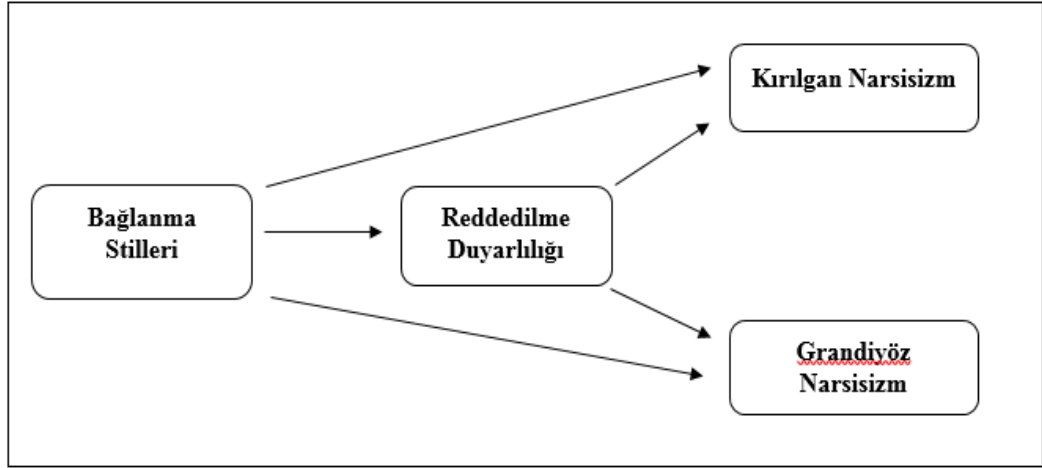
Soru 8: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile kırılğan narsisizm arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Soru 9: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile kırılğan narsisizm arasında anlamlı düzeyde bir ilişki varsa, bu ilişkide reddedilme duyarlılığı aracı rol oynamakta mıdır?

Soru 10: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile grandiyöz narsisizm ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Soru 11: Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile grandiyöz narsisizm ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki varsa, bu ilişkide reddedilme duyarlılığı aracı rol oynamakta mıdır?

Araştırmada, araştırmanın bağımlı(bağlanma stilleri), bağımsız(kırılgan ve grandiyöz narsisizm) ve aracı(reddedilme duyarlılığı) değişkenlerine yönelik sorulara Şekil 1.' model çerçevesinde yanıt aranmıştır.

Şekil 1. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Model

1.2. Araştırmanın Önemi

Bireyin çocukluk yaşantısında temel bakım verenlerine karşı geliştirdiği bağlanmanın, kişilik örgütlenmesinde de önemli olduğu kabul edilirse, narsistik kişilik boyutlarının bağlanma stilleri ile ilişkili olup olmadığı sorusu önemli hale gelmektedir. İlgili alan yazında narsisizmin hangi bağlanma stilleri ile ilişkili olduğuna dair çalışmalar yer alsa da, çalışmaların sonuçlarının belirsiz ya da birbirleriyle tutarsız oldukları görülmektedir. Türkiye’de narsisizmle ilgili yapılan çalışmalar ise oldukça sınırlı düzeydedir. Var olan bu sınırlı sayıdaki çalışmada ise, narsisizm genellikle bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmakta, narsisizmin bir kişilik boyutu(treyt) olma yönü ihmal edilmektedir.

Öte yandan bağlanma stilleri ile narsisizm arasında bir ilişki varsa, bu ilişkiye ne gibi değişkenlerin aracılık ettiği tam olarak bilinmemektedir. Bu noktada karşımıza reddedilme duyarlılığı kavramı çıkmaktadır. İlgili alan yazında kişilerarası ilişkileri önemli ölçüde etkilediği düşünülen reddedilme duyarlılığının, hem bağlanma

stilleriyle hem de narsistik kişilik özellikleriyle ilişkili olduğuna dair kuramsal açıklamalar ve görgül çalışmalar mevcuttur. Ancak alanda tüm bu değişkenlerin bir arada ele alındığı ve reddedilme duyarlılığının aracı rolünün test edildiği çalışma mevcut değildir. Bu sebeplerle bu çalışmanın, ilgili alan yazındaki boşlukları dolduracağı ve yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.3. Narsisizm

1.3.1.Narsisizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Narsisizm terimi Yunan mitolojisindeki Narcissus efsanesinden gelmektedir. Efsaneye göre, güzel bir peri kızı olan Echo'nun aşkına karşılık vermediği için cezalandırılarak kendisinin bir dağ gölündeki yansımaya aşık olan Narkissos, sudaki yansımaya hasret çektiği, ancak ona bir türlü dokunamadığı için oracıkta eriyip gitmiş, sonunda bir çiçeğe dönüşmüştür(Behary, 2014). Bu mitem hareketle psikoloji kuramcılarının ilgisini çeken narsisizmin kavramsallaştırma sürecinde özellikle psikanalitik kuramcılar etkili olmuştur. Narsisizm ilk kez İngiliz psikanalist Havelock Ellis tarafından Narkissos efsanesi ile ilişkilendirilmiş ve kendi bedenine cinsel nesneye davrandığı gibi davranan cinsel sapkınlığı nitelendirmek için kullanılmıştır. Ellis 1898'de yayınlamış olduğu makalesinde narsisizmin daha çok kadınlarda rastlanan, kendine aşırı hayran olma ve bu hayranlıkla meşgul olma durumu olduğunu vurgulamıştır. Daha sonraki dönemde Nacke, Ellis'in terimini yorumlamış ve narsisizmi bir tür *cinsel sapkınlık* olarak nitelendirmiş, Sadger ise narsisizmi psikanaliz sözlüğüne sokmuştur(Kızıltan, 2004).

“Tanrı kompleksi” adlı makalesinde Ernest Jones(1913), büyüklenmeci türdeki narsistleri tanımlayan ilk psikanalist olmuştur. Jones bu makalesinde teşhircilik, omnipotent fantazileri, duygusal uzaklık ve soğukluk, yargılayıcılık gibi özelliklerin ön plana çıktığı bir insan tipi tasvir etmiştir. Bu kişileri normalden psikotiğe giden bir çizgi üzerinde değerlendirmiştir(akt. McWilliams,2014).

Freud'un 1914'te yayınladığı “Narsisizm Üzerine: Bir Giriş” makalesi ise narsisizmin psikanalitik literatürdeki yerini anlamak adına önemlidir. Freud bu makalesinde narsisizmi şu şekilde tanımlar: “...kendi bedenine genellikle cinsel bir nesnenin bedenine davranıldığı gibi davranan, yani kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir insanın tutumu...” Freud bu ifadesi

ile narsisizmi bir nevi cinsel sapıklık olarak nitelendirmiş ve erkek eşcinselliğini açıklamak için kullanmıştır(akt. Kızıltan, 2004)

Narsisizmi psikanalitik bakış ile elen ilk kuramcı ise Otto Rank'tır. Rank(1911) narsisizm kavramını Ellis'e benzer şekilde kişinin kendisini cinsel nesne olarak sevmesi olarak ele almış ancak buna bir de kendine hayran olma ve kibir özelliklerini eklemiştir(akt. Atay, 2010). Böylelikle narsisizm kavramına cinsel öz-sevi tanımlamalarının dışında yeni özellikler eklenmiştir.

Daha sonraki dönemde Wilhelm Reich(1933), Character Analysis isimli kitabında 'fallik narsistik karakter' diye tanımladığı karakterlere kendinden emin, kibirli, enerjik ve davranışları etkileyici gibi özellikler atfetmiştir(akt. McWilliams,2014).

1.3.2. Kuramsal Açıdan Narsisizm

Narsisizmi açıklamaya yönelik temel kuramlar, bünyesinde narsisizmin etiyolojisini de barındırmaktadır. Bu bölümde farklı psikoloji kuramcılarının perspektifinden narsisizmin kavramsallaştırma biçimlerine ve altında yatan dinamiklere yer verilecektir.

Narsizmi psikanalitik temelde geniş bir şekilde inceleyen Freud, narsizm terimine ilk kez erkek eşcinsellerin nesne seçimlerinden söz etmek amacıyla Cinsellik Üzerine Üç Deneme yapıtının bir bölümünde değinmiştir. Freud(1915) burada erkek eşcinsellerin çocukluklarının ilk yıllarında annelerine yoğun ve kısa süreli bir fiksasyon(saplanma) yaşadıklarını, bu evreyi atlattıktan sonra anneyle(kadınla) kendilerini özdeşleştirdiklerini ve daha sonra kendilerini cinsel nesne olarak seçtiklerini ifade etmiştir(akt. Kızıltan, 2004)

Freud, narsizm kavramına daha sonraları Totem ve Tabu eserinde kişinin evrensel görüşünün aşamalarını açıklayarak vurguda bulunmuştur. Freud'a göre bir kişinin dünyayı kavrayışının gelişimi animistik, dinsel ve bilimsel olmak üzere üç yoldan geçerek şekillenir. Animistik evre dediği evrede kişi, tümgüçlülüğü kendine atfetmektedir. İkinci evre olan dinsel evrede kişi tümgüçlülüğü tanrılara atfeder. Bilimsel evre ise evrenin, insanın tümgüçlülüğüne yer bırakmadığının anlaşıldığı evredir ve bu evrede kişi ölüme acziyetle boyun eğer. Freud animistik evreyi narsisizmle, dinsel evreyi ise nesne ilişkilerinin gelişmesiyle ilişkilendirir. Çocuk

dinsel evrede, kendi birincil megalomanisini nesnesi lehine terk eder. Freud narsisizm kavramını ayrıntılı olarak Narsisizm Üzerine: Bir Giriş makalesinde incelemiştir. Freud bu makalesinde birincil narsisizm, ikincil narsisizm, ego ideali ve nesne seçimi kavramlarını tanımlamıştır(Freud, 2007).

Freud, 'birincil narsisizm' kavramını bir bebeğin dünyaya geldikten sonra benlik-nesne ayrışmasının daha tam gerçekleşmediği, libidonun tamamı ile egoya yatırıldığı; bir anlamda benliğin yalnızca kendini sevdiği bir dönemi ifade etmek için kullanmıştır. Freud'a göre cinsel dürtülerin bazıları oto-erotik doyum sağlar. Ancak benliğin kendini koruma amacına hizmet eden (beslenme, korunma vb. ile bağlantılı) ve her durumda dışsal yetişkin bir varlığa ihtiyaç duyan dürtüler bu birincil narsisizm durumuna son verir. Bu noktada benliğin kendine atfetmiş olduğu bütünlük ve tamlık hissiyatı parçalanır(akt. Kızıltan, 2012). Libido söz konusu olduğunda insan burada bir zamanlar zevkine vardığı bir tatminden vazgeçmek istemez. Çocuk çocukluğun narsisistik mükemmelliğini kaybetmek istememektedir. Büyüyüp de bir taraftan diğerlerinin nasihatleri, öte taraftan kendi eleştirel yargısının gelişmesi ile mükemmelliğini artık koruyamaz hale gelince, onu bir ego ideali biçiminde yeniden kazanmaya çalışır. Bu ideal, kendi çocukluğunun yitirilmiş narsisizminin yerine geçer(Freud, 2007).

Freud'a göre egonun gelişmesi, birincil narsisizmden ayrılmakla mümkün olur. Bu ayrılma ise libidonun dışardan dayatılmış olan bir ego ideali ile yer değiştirmesi sonucunda gerçekleşir Ego ideali bir anlamda birincil narsisizmin ikamesidir. Kişi libidosunu kendinden çekerek nesnelere yatırmaya başlar. Bu durum omnipotent pozisyondan potent pozisyona geçişi sağlar ve bu da bireye yaşam boyu işlevsellik kazandırır(Freud, 2007). Freud'a göre ikincil narsisizm kavramı tam da bu noktada karşımıza çıkar. İkincil narsisizm nesne ilişkilerinde yaşanan engellenmeler ve frustrasyonlar sonucu libidonun nesnelere çekilerek yeniden egoya yatırılmasını ifade eder(akt. Geçtan, 1995).

Freud, narsistik kişinin nesne seçimlerine giden yolları şu şekilde özetlemiştir.

- a. Kendisinin olduğu şeyi(kendini)
- b. Kendisinin bir zamanlar olduğu şeyi
- c. Kendisinin olmak istediği şeyi
- d. Bir zamanlar kendisinin bir parçası olmuş şeyi(Freud, 2007)

Freud bazı özel durumlarda da libidonun dağılımının narsistik olarak kişinin kendi bedenine döndüğünü belirtmiştir. Bunlardan biri organik hastalık durumlarıdır. Kişi, bir ağrı yaşantısı içinde iken dış dünyadaki nesnelere ilgisini çeker. Ağrı çektiği müddetçe sevmeyi de keser. Diğer bir özel durum ‘uyku’ halidir. Uyku durumunda da kişi libidosunu narsistik olarak kendisine yoğunlaştırır. Freud’un tanımladığı son özel durumsa ‘hipokondri’dir. Hipokondri durumunda da kişi libidosunu nesnelere çekip dikkatini yönelttiği organ üzerinde yoğunlaştırır(Freud, 2007). Freud’un tanımladığı bu özel durumlar narsistik libidonun dağılımını daha iyi anlamak için sunulmuş farklı yaklaşım araçlarıdır. Ancak Freud’un narsisizmi olağan gelişimin bir aşaması olarak mı yoksa bir bozukluk olarak mı gördüğü konusundaki görüşleri belirgin değildir(Doğaner, 1996).

Literatürde Freud’un narsisizm kavramsallaştırmasına dair bazı görüşleri kendisine eleştiri bulmuştur. Özellikle “ikincil narsisizm” tanımlaması bunlardan biridir. Pulver, Freud’un görüşlerine zıt bir şekilde, “ego” ve “nesne” libidolarından birinin artmasının diğerinin azalmasına sebep olmadığını, kişinin libidosunu kendi benliğine yatırmasının nesne ile kurulan ilişkinin önemini azaltmadığını; aksine nesneden çekilen libidonun nesne ile kurulan ilişkinin ortaya çıkaracağı kaygıdan korunmak için bir manevra olduğunu savunur(Pulver, 1986). Benzer şekilde Kohut da Freud’un savunduğunun aksine en yoğun narsistik durumların kendiliğin ve içgüdüsel yatırımın korunması için nesnelere ya da kendiliğin bir parçasının yansıtıldığı nesnelere ilişkili olduğunu belirtir(Kohut, 2004).

Narsisizmin kavramsallaştırılmasından öne çıkan diğer kuramcılardan biri Otto Kernberg’tir. Kernberg, narsisizmle ilgili açıklamalarına narsistik kişinin özelliklerini ve davranışlarının dışavurumlarını betimleyerek başlamıştır. Kernberg, narsistik kişinin öteki insanlarla temas ederken sıklıkla kendisinden bahsettiğini, bir ötekinin hayranlığına ve bir öteki tarafından sevmeye aşırı ölçüde ihtiyaç duyduğunu,

duygusal hayatlarının derinlikten yoksun olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan bu kişilerin eşduyum kapasitesinin yok denecek kadar sınırlı, hayattan aldıkları doyumun ise başka insanlardan övgü almadıkları müddetçe çok az olduğunu belirtmiştir. Başka insanlara tepeden bakma, hasetkar ve sömürücü tutumlar ve destek bekledikleri kişiyi idealleştirme eğilimleri narsisizmin diğer dışavurumlarıdır. Kernberg'e göre narsisist kişi çoğu zaman üzüntü, yas ve özlem duyguları hissetmekten yoksundur(Kernberg, 2012).

Kernberg narsisizmin oluşma mekanizmasını ise ideal kendilik ve ideal nesne ile gerçek kendilik arasındaki gerilimle açıklar. Kişi bu gerilimi ortadan kaldırmak için şişkin bir kendilik geliştirir. Bu şişkin kendilik, ideal kendilik ve ideal nesne ile gerçek kendiliğin savunma amaçlı ve patolojik birleşmesidir. Bu birleşme yaşanırken kişinin kendinde kabul etmediği kendilik imgelerinin kalıntıları bastırılmak suretiyle dış nesnelere yansıtılır ve dış nesnelere değersizleştirilir. Narsisist kişideki bu patolojik benlik yapılanması üst-ben bütünleşmesini de zayıflatır(Kernberg, 2012).

Kernberg'e göre ideal kendilik ve ideal nesnenin gerçek kendilik ile bu patolojik birleşmesine neden olan şey bireyin yaşamının ilk yıllarında ona ebeveynleri tarafından yaşatılan engellenmelerdir. Narsist kişilerin ebeveyn figürlerine bakıldığında sıklıkla örtük de olsa saldırganca davranan soğuk anne-babalara rastlanmasıdır. Kernberg'in kendi narsist vakalarının ortak özelliği görünürde iyi işlev gören fakat gerçekte duygusuz, ilgisiz ve saldırgan ebeveynlere sahip olmalarıdır. Bazen çocuğu özel yapan ve büyüklük arayışına itense annenin çocuğu üzerindeki narsisist tutumları ve narsisistik doyum sağlama çabasıdır. Kimi zaman çocuğa anne-babasının tek ve dahi çocuğu olması gibi özellikler atfedilerek aile yapısına önemli bir katkı sağlanmış olur(akt. Orhan, 2014).

Bu kişilerin “bağımlı” gibi göründükleri idealleştirdikleri kişilerin aslında kendi büyütülmüş kendiliklerinin bir yansıması olduğu anlaşılabilir. Narsistik kişinin iç dünyasına baktığımızda kendiliğin bu idealleştirilmiş temsillerinin, başkalarının “gölgelerinin” ve korkulan düşmanların yer aldığı görülür(Kernberg, 2012).

Narsisizmi açıklamaya yönelik diğer bir kuramsal yaklaşım Kohut'un Kendilik Teorisi'dir. Kohut narsisizmi normal gelişim evrelerinden birine takılı kalmayla açıklar. Kohut'a göre bir bebek dünyaya geldikten sonra yaşamının 6. ve 8.ayına

kadar bedenini annesinin bedeninden ayrı algılayamaz, annesinin bir uzantısı gibi algılar. Çocuğun konuşma yetisinin olmadığı bu dönemde anne çocuğun ihtiyaçlarını eşduyum yeteneği ile giderir. Annenin bu tutumunu Kohut, ‘aynalama’ kavramı ile ifade eder. Yeterli aynalama sayesinde çocuk annenin kısa süreli yokluklarını tolare edebilir, çocukta dayanma gücü gelişir ve dürtüleri ehlileşmiş olur. Ancak yeterli aynalamanın yapılmadığı durumda bebek kendini çaresiz, değersiz, eksik ve denetimlerini kaybetmiş hisseder. Kohut’a göre narsist kişi uygun bir aynalama yapılmadığı için bu yetilerden yoksun bırakılmış kişidir. Kohut’un kuramında bu durum kendisine ‘kendilik bozukluğu’ olarak ad bulur(akt. Ozan ve ark., 2008).

Kohut, narsisistik gelişimi “büyüklenmeci kendilik” ve “idealleştirilmiş ebeveyn imagosu” olmak üzere iki hat üzerinden değerlendirmiştir. Ona göre bu iki hat birbirleri ile paralel şekilde gelişir ve yetişkin hayatında çocuğun değerler ve amaçlar sisteminin oluşturur. Ebeveynler çocuğun döneme uygun ihtiyaçlarını karşılamadıklarında travmatik düzeyde hayal kırıklığı yaşanır ve gelişimsel duraklamalar meydana gelir. Bu iki hattan “idealleştirilmiş ebeveyn imagosu” altında yaşanan hayal kırıklıkları sınır kişilik özelliklerine sebep olur. Şayet hayal kırıklıkları “büyüklenmeci kendilik” hattında oluşursa narsisistik kişilik özellikleri ön plana çıkar. Bunun altında yatan mekanizmayı ise şöyle açıklar Kohut; eğer anne çocuğun döneme uygun teşhirciliği ve büyüklenmeciliğini optimal düzeyde aynalamazsa çocuğun narsisistik kendiliği değişime uğramaksızın kalır. Yetişkin hayatında kişi “kendilik değerinin gerçekdışı olarak değerlendirilmesi” ile “aşağılık duyguları” arasında gider gelir. Bu salınım, görünürde abartılı bir kendilik değeri ile gözlemlenirken, derinde oldukça yoğun kendine güvensizlik ve aşağılık duygularının oluşmasına sebep olur. Bu duygular ve bunların dışavurumları narsisistik kişiliğin temel göstergeleridir(akt. Anlı ve Bahadır, 2007). Kohut’a göre annenin yeterli aynalamayı yapmaması ve çocuğu anlama ve dinleme yetisinden yoksun olması çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Bu söz konusu nedenler annenin narsisizmi, depresyonu ya da psikotik durumu olabilir(Masterson, 2006).

Kohut’a göre narsistik gelişimin bahsedilen bu iki hattı bir arada işlevseldir. Psikopatoloji her iki hatta da tahribat oluştuğunda görülür. Bir hattaki benlik nesnesi işlevlerinde bir hasar meydana gelirse çocuk diğer hattaki optimal gelişimle bu hasarı onarma yoluna gidebilir. Böylelikle kendini ruhsal az gelişmişlikten bir ölçüde

korumuş olur. Tam bu noktada Kohut, bu iki hattın arasında yer alan üçüncü bir kutup tanımlar. Bu kutup yetenekler ve beceriler alanıdır. Kohut'un telafi edici yapılanmalar olarak tanımladığı bu alan kişinin ruhsal gerçekliğini telafi edip, hasarı hafifletebilir(akt. Ardalı ve Erten, 1999).

Narsisizm tanımı ve etiyojisinin açıklanmasında psikanalitik literatürde kendine geniş yer bulan Kohut ve Kernberg'in açıklamalarındaki ortak nokta, narsistik kendiliğin kendini beğenmişliğine ve başkalarıyla olan ilişkilerindeki zayıf işlevselliğe yapılan güçlü vurgulardır. Ancak bu iki kuramcı narsisizmin etiyojisi açıklarken önemli ölçüde ayrılmışlardır(Campbell, 1999). Kohut, büyüklenmeci kendiliği normal çocuksu narsisizme kendiliğin saplanması olarak değerlendirirken, Kernberg kendiliğin tamamen patolojik şekilde yapılanması olarak değerlendirir(Kernberg, 2012).

Kohut ve Kernberg'in narsisizm etiyojisini açıklarken gösterdikleri ayrışma, her iki kuramcının çalıştıkları hasta gruplarının farklı niteliklerde olmasından kaynaklanmış olabilir. Kohut'un klinik popülasyonu daha çok hiçlik duyguları, depresyon ve ilişki sorunları gösteren daha işlevsel kişiler iken, Kernberg daha patolojik, işlevselliği daha bozuk, saldırgan ve kibirli hastalarla çalışmıştır(. Timuroğlu ve İşcan, 2008).

Narsisizmi açıklamaya yönelik diğer bir kuramsal yaklaşım Karen Horney'in yaklaşımıdır. Horney, psikanalitik literatürde narsisizme bağlanan çelişik özelliklerin bu kavramı kavrama noktasında bir başarısızlık yarattığını öne sürer. Horney, narsisizmi saf bir tekil olgu ya da patoloji ya da kişiliğin bir ekseni olarak ele almak yerine çeşitli koşulların yarattığı nevrotik bir eğilim olarak tanımlamıştır(Horney, 2006).

Horney'a göre her türlü nevrotik olguda olduğu gibi, temelde çocuklukta kazanılan rahatsızlıkları buluruz. İçerleme ve korkular nedeniyle çocuğun diğer insanlara yabancılaşması narsistik eğilimlerin gelişmesine en temel katkıyı yapar(Horney, 2006)). Horney'a göre çocuklukta gelişen bozuk ilişkiler yetişkin hayatta telafi amacı ile benlik şişmesine neden olur. Bu benlik şişmesi narsistik bir örüntü oluşturur. Narsistik kişilerin bir ötekine duygusal açıdan temas etme ve ötekiyle duygusal bağ geliştirme, sevebilme yetisi zayıftır. Kişi bu boşluğu doldurabilmek amacıyla beğeni toplamaya, saygı kazanmaya çalışır(akt. Geçtan, 1995). Tüm bu yönleri ile narsisizm

özünde bir öz-büyütme(öz enflasyonu) durumudur. Sahip olmadığı veya düşündüğü kadar sahip olmadığı özellikler için başkalarından sevgi ve hayranlık beklentisi içine girmektir. Bir insanın gerçekte sahip olduğu bir özelliğe değer vermesi narsistik değildir(Horney, 2006).

Horney'a göre narsistik eğilimlerin temel amacı, kişiyi acı verici hiçlik duygusundan kurtarmaktır. Kişinin kendi ile ilgili düşünceleri zayıflayan öz-saygısının yerini alır, bunlar onun "gerçek ben"i olur(Horney, 2006). Narsistik eğilimleri pekiştiren üç etkenden söz eder Horney;

1.Artan üretkensizlik

2.Dünyanın ona borçlu oldukları şeyler konusunda aşırı beklentiler geliştirmek

3.İnsan ilişkilerindeki artan zayıflama

Horney daha sonraları, narsisizmle ilgili düşüncelerini genişletmiş ve narsisizmin görüldüğünden çok daha karmaşık bir yapıyı temsil ettiğini vurgulamıştır. Horney'a göre narsistik kişi kendi kafasında kendi ideal imajına tapıyormuş gibi görünür. Bu tutum ona, sözde bir özgüven bolluğu ve canlılık verir. Narsistik kişinin kendini diğer insanlardan özel ve üstün görmesinde bir miktar doğruluk payı vardır. Bu kişiler çoğunlukla, ortalamanın üstünde becerilere sahiptir, kolayca ayrıcalık kazanmıştır ve bazen ailenin gözde, hayran olunan çocuğudur(Horney, 2006).

Psikoloji alanında daha güncel yaklaşımlardan olan Şema Terapi Ekolü'nün kurucusu Jeffrey Young ise narsisizmi kişinin sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemalar ve şema modları temelinde açıklamaya çalışır. Jeffrey Young'a göre, erken dönem uyumsuz şemalar, anıları, duyguları, bilişleri ve beden duyularını içinde bulunduran, kişinin kendine ve kişilerarası ilişkilerine yaşam boyu hakim, yaygın, kapsamlı bilişsel örüntüler olarak tanımlanmaktadır. Şemalar, genellikle çocukluk ya da ergenlik dönemleri boyunca gelişmektedirler ve çocuğun içinde yaşadığı aile ortamına/yakın çevresine uyumunu sağlamaları açısından işlevseldirler(akt. Soygüt ve ark., 2009). Şema Modu ise tümünü deneyimlediğimiz anlık durumlar ve uyumlu ya da uyumsuz baş etme tepkileridir. Young narsisizmi Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk ve Hak Görme şemaları ile Yalnız Çocuk, Büyükmecici Kendilik ve

Kopuk Korungan Kendilik şema modlarının hakim olduğu bir kişilik bozukluğu olarak ele alır(Young ve ark., 2003).

Young'a göre narsisist kişiler çoğunlukla gerçek bir sevgi alıp veremezler. Bu sebeple narsisizmin çekirdek şemaları Duygusal Yoksunluk ve Kusurluluk şemalarıdır ki bu da Yalnız Çocuk modunun bir parçasıdır. Hak Görme şeması, diğer iki şema için bir aşırı telafi etme biçimidir ve Büyüklenmeci Kendiliğin bir parçasıdır. Narsisistler kendilerine yakın olan insanlardan aşırı bir talep içerisindedirler ancak çok az şey vermeye eğilimlidirler. Diğer insanlarla bir arada iken Büyüklenmeci Kendilik modundadırlar. Kopuk Korungan mod ise genellikle yalnız başına olduklarında girdikleri bir moddur(Young ve ark., 2003).

Young narsisist kişilik bozukluğunun ebeveyn davranışları ve ebeveynlerin oluşturdukları iklimle geliştiğini belirtmiştir. Narsisist kişilik bozukluğu olan kişilerin çocukluk ortamları dört faktör ile karakterizedir:

- 1.Yalnızlık ve izolasyon
- 2.Yetersiz sınırlar
- 3.Kullanılmış ya da yönlendirilmiş olmanın geçmişi
- 4.Koşullu onaylama(Young ve ark., 2003)

Millon ve arkadaşları ise narsisizmi sosyal öğrenme perspektifinden açıklarlar. Bu bakış açısına göre, narsisizme neden olan aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumlarıdır. Böylesine hoşgörülü tutumlar, çocuğa üstün bir performans ve çaba göstermeden özel davranılmaya hakkı olduğunu öğretmektedir. Hatta çocuk bu üstünlük hissini, ebeveynlerinin davranışlarının yanı sıra mimikleri ile dahi öğrenir(Atay, 2010). Aşırı hoşgörünün bir boyutunu da aşırı övgü oluşturmaktadır. Twenge ve Campbell'e göre(Twenge ve Campbell, 2010) anne-babaların narsisizme yol açan davranışları çocuklarını aşırı övme ve bu övgünün çocuklarının öz-saygılarını yükselteceğine, öz-saygının da yüksek başarı getireceğine inanmalarıdır. McWilliams'a göre(2014) aşırı övgü ve alkışlamanın olduğu aile ortamı, aşırı değerlendirmenin olduğu aile ortamı kadar öz-saygının gelişmesini engelleyicidir. Böyle bir ortamda anne-babamın verdiği yargı olumlu dahi olsa çocuk bu sürekli beğeni durumunda bir sahtelik

olduğunun farkındadır. Bu farkındalık, bilinç yüzeyinde yaşanan ayrıcalık duygusuna karşın, çocuğun gerçekten olduğu kişi ile bağdaşmayan ve tüm o övgüleri hak etmeyen sahtekar biri olduğu yönündeki sıkıntı verici bir endişeyi doğurur.

Narsisizmin etiyojisini de içinde barındıran kuramsal yaklaşımlar bir uça psikanalitik bakış açısının hakim olduğu soğuk, katı ve engelleyici ebeveyn tutumlarının altını çizerken, diğer uça aşırı hoşgörölü ebeveyn tutumlarına vurgu yapar.

1.3.3. Normal ve Patolojik Narsisizm

Kimi araştırmacılara göre normal ve patolojik narsisizm, sağlıklı olma durumundan bozukluğa doğru giden bir süreç iken; diğer bazı araştırmacılar daha kategorik bir biçimde uyumsal(adaptive) ve patolojik narsisizmin birbirinden ayrışan yapılar olduğunu belirtmişlerdir(Bozkuş ve Araz, 2015).

Geçtan, normal narsisizm ile patolojik narsisizm arasında ayırım yapabilmenin her zaman kolay olmadığını belirtmiştir. İnsanın kendini sevmesi, değerli bulması normal ve gerekli bir duygu iken, bu duyguların hangi aşamada bir kişilik bozukluğuna dönüştüğünü belirleyen kriterleri tanımlamak pek mümkün değildir.

Rosenblatt'a göre narsistik benlik, kişinin faaliyetlerinden keyif almasını, sahip olduğu başarılarından gururlanmasını, hatalarından dolayı utanç ve öfke duygularını deneyimlemesini sağlar. Bu anlamda normal narsisizm kişinin çevresi ve çevresinin beklentileri ile başa çıkabileceğini hissetmesine olumlu etki yaparken, patolojik narsisizm kişinin psikolojik varlığını tehdit eden güçlerden korunmaya çalıştığı bir kişilik organizasyonunu yansıtır(akt. Atay, 2009).

Kohut ve Wolf narsisizmi sağlıklı gelişimin gerekli bir parçası olarak ele almışlardır. Onlara göre normal ve patolojik narsisizm aynı sürecin parçalarıdır. Bu süreçte, nesne ilişkilerindeki önemli ve kalıcı bozulmalar gelişimin ilk aşamalarına takılı kalmaya, bir nevi narsistik bozukluklara sebep olur(akt. Özdemir, 2014)

Psikanalitik literatürde patolojik ve normal narsisizm arasındaki ayırımı en geniş şekilde inceleyen Kernberg olmuştur. Kernberg normal narsisizmi kendiliğe yapılan libidinal yatırım olarak ele alır ve buradaki kendilik kavramıyla bütünleşmiş bir

kendilik yapısını ima eder. Kendiliğe libidinal yatırımı etkileyen ruh içi yapıları ve dış faktörleri şu şekilde sıralar:

- 1.İdeal Kendilik ve Ben Amaçları: Kişinin ben amaçlarına uygun yaşaması
- 2.Nesne Temsilleri: Nesne ilişkilerinden alınan sevgi ve onay
- 3.Üst-ben Faktörleri: Üst-benin istek ve beklentilerini karşılar tarzda yaşamak ve kişinin ben idealine uygun yaşaması
- 4.İçgüdüsel ve Bedensel Faktörler: İçgüdüsel gereksinimlerin genel olarak karşılanması ve iyi bir fiziksel sağlığa sahip olmak
- 5.Dış faktörler: Dış nesnelere kaynaklanan libidinal doyum, ben amaçlarının sosyal etkililikte ve başarıda doyumunu ve yaşanan çevrede gerçekleştirilen entelektüel ve kültürel etmenlerin doyumunu(Kernberg, 2012)

Normal narsisizmin gelişmesi için bu ruh-içi yapılar ile dış unsurlar arasında bir denge sağlanmalıdır. Buna ek olarak, narsisist yatırım arttığında bu, libidinal yatırımı da artırır. Buna paralel bir şekilde, sevme ve verme, minnet duyma ve ifade etme, diğer insanlar için kaygı duyma ve cinsel sevgi ile yaratıcılık da artar. Bu alanların herhangi birinde yaşanan kayıp, diğer alanları da etkiler. Dolayısıyla, kendiliğe libidinal yatırımı(normal narsisizmi) düzenleyen bu ruh-içi yapılar, birbirinden ayrı ele alınamazlar, genel bir dinamik denge içinde anlaşılmalı gerekir(Kernberg, 2012).

Kernberg'e göre patolojik narsisizmi normal narsisizmden ayıran önemli noktalar bulunmaktadır. Patolojik narsisizm normal narsisizmden farklı olarak patojen nesne ilişkilerinden kaynaklanır. Normal narsisizmde libidinal ve saldırgan yatırım yapılmış nesne imgeleri bütünleşmiş iken, patolojik narsisizmde ego ve süperegoda bir ayrışma ve bütünleşme eksikliği söz konusudur(akt. Karaaziz ve Atak, 2013). Patolojik narsisizmin en ciddi biçimini temsil eden durum narsisist kişilik bozukluğunun karakteristiğidir. Narsisist kişilik bozukluğunda, kişi büyülenmeci

kendiliği ile ya da büyüklenmeci kendiliğini yansıtıtđı bir nesne ile zdeŖleŖie(Kernberg, 2012).

Patolojik narsisizm, bir kiŖilik bozukluğu olarak ilk kez Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı(DSM)-III'te yer almıŖtır. Daha sonraları DSM III-R ile bu tanım, Kernberg'in "görkemli benlik" bakıŖını destekleyecek Ŗekilde yenilenmiŖtir(Köroğlu ve Bayraktar, 2007). DSM III-R(1989) narsisizm kriterleri Ŗu Ŗekildedir:

1. EleŖtiriye, fke, utanç ya da aŖađılanmıŖ olma duygularıyla tepki verir(açıkça göstermiyor olsa bile).
2. KiŖiler arası iliŖkileri kendi çıkarına kullanır: kendi amaçlarına eriŖmek için baŖkalarını aldatır.
3. Kendi önemine iliŖkin büyüklük duygusu vardır, rn. BaŖarılarını ve yeteneklerini abartır, yeterli bir baŖarı göstermeksizin "zel" biri olarak saygı görmeyi bekler.
4. Kendi sorunlarının çok deđiŖik olduğuna ve bunların ancak özel birtakım kiŖilerce anlaŖılabilir olduğuna inanır.
5. Sınırsız baŖarı, g, zeka, güzellik ya da üstün sevgi dŖlemleri üzerine kafa yorar.
6. Hak kazandığı duygusu vardır: kendisinin özellikle kayırılacak olduğu bir tedavi biçiminin uygulanacağı beklentisi içerisindedir, örn. baŖkaları sırada beklemek zorunda iken kendisinin buna uymakla yükümlü olmadığını dŖnr.
7. Sürekli ilgilenilmeyi ve beğenilmeyi ister, örn. kendisine iltifat edilmesi için ortam hazırlar .
8. Empati yapamaz: baŖkalarının ne hissettiğini anlayamaz ve onların duygularını yaŖayamaz, örn. ağır hasta bir arkadaŖı randevusunu iptal ettiği zaman kızar ve ŖaŖırır.

9. Kıskançlık duyguları içindedir.

DSM III-R ile çerçevesi belirlenen narsisizm, DSM V(2013) ile narsistik kişilik bozukluğu olarak son şeklini almıştır. Buna göre tanı ölçütleri aşağıdaki gibidir:

Aşağıdakilerden beşi (ya da daha çoğu) ile belirli, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda) beğenilme gereksinimi ve eşduyum yapamama ile giden yaygın bir örüntü:

1. Büyüklenir (örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, gösterdiği başarılarla orantısız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
2. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur.
3. “Özel” ve eşi, benzeri bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılacağına ve ancak onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
4. Çok beğenilmek ister.
5. Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırılacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).
6. Kendi çıkarı için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
7. Eşduyum yapamaz: Başkalarının duygularını ve gereksinmelerini anlamak istemez.
8. Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.
9. Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler.

Narsisizmin patolojik ve normal boyutları arasındaki fark kadar grandiyözite ve kırılabilirlik boyutları arasındaki fark da kavramsallaştırmanın anlaşılması açısından önemli görünmektedir.

1.3.4. Narsisizmin Grandiyözite ve Kırılabilirlik Boyutları

Narsistik kişilik bozukluğunu ayırt etmede kullanılan DSM kriterleri narsisizmin grandiyöz(büyükleme) yönüne aşırı vurgu yaparken, son dönem literatür narsisizmin grandiyöz ve kırılabilir narsisizm olmak üzere iki eksenli bir yapı olabileceğini vurgulamaktadır(Eldoğan, 2016)

Narsisizmin bu çift yönlü doğasını ilk vurgulayan araştırmacılardan Wink(1991), narsistik kişiliğin altında yatan boyutları grandiyözite-teşhircilik(grandiyöz narsisizm) ve kırılabilirlik-duyarlılık(kırılabilir narsisizm) olmak üzere iki boyutta tanımlamıştır. Grandiyöz narsisizm, gösterişçi bir kendilik imajı, teşhircilik eğilimi ve diğerlerinin beğenisini sürdürmeye yönelik güçlü arzuyu içerir. Kırılabilir narsisizm ise bunun tersine, büyüklük fantazileri ile aşırı zihinsel meşguliyet, üstünlük ve aşağılık duyguları arasında gidip gelme ve kolay kırılan bir özgüven ile karakterizedir.

Wink'e göre bu iki farklı boyut, narsisizmin "açık" ve "örtük" tanımlamalarına karşılık gelmektedir. Açık narsisizm taşkın, benliğini abartma eğiliminde olan, kendini beğenmiş ve ilişkilerinde sömürücü karakteristiklerle ilişkili iken, örtük narsisizm aşırı duyarlılık, benlik saygısındaki düşüklük ve kırılabilirlik belirtileri ile ilişkilidir(akt. Miller ve Campbell, 2008).

Gabbard(1990) ise benzer şekilde narsisizmin birbirine zıt iki görünümünden birini aldığını belirtir. Narsisizmin grandiyöz boyutunu "kayıtsız narsisist" olarak, kırılabilir boyutunu ise "aşırı duyarlı narsisist" olarak adlandırır. Kayıtsız narsisist kibirli, agresif, başkalarının tepkilerine aldırmaz, kendiyile ilgili ve ilgi meraklısı iken; aşırı duyarlı narsisist utangaç, başkalarının tepkilerini aşırı önemseyen, eleştirileri yakalama duyarlılığı ile diğerlerini dinleyen, utanç duymaya ve aşağılanmış hissetmeye eğilimli olma özellikleri gösterir.

Çalışmalar narsisizmin bu iki ana tipinin birbirinden birçok bakımdan oldukça farklı olduğunu göstermektedir. Örneğin, grandiyöz narsisizm; narsistik, histriyonik ve

antisosyallerin dramatik ve çarpıcı özellikleri ile ilişkilendirilmekte iken, kırılğan narsisizm çekingen kişilik bozukluğu ile ilişkilendirilmektedir. Grandiyöz yapıya sahip narsisistler, kişilerarası problemleri yok sayar iken; kırılğan yapıdaki narsisistler, kişilerarası ilişkilerde yüksek stres bildirmişlerdir(Dickinson ve Pincus, 2003).

Bateman'a göre(1998) narsisizmin iki farklı görünümü birbirini bütünüyle dışlamaz. Klinik inceleme, kırılğan narsisistlerin göründüklerinden daha az kırılğan olduklarını, aslında bu kırılğanlıklarının altında şiddetli bir öfke yattığını gösterirken, grandiyöz tipteki narsisistlerin ise kayıtsız davranışlarının altında boşluk ve umutsuzluk duygularının yattığını ve narsisizmlerinin büyülenmeci dışavurumunun aksine kırılğan ve utanmaya eğilimli bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir(akt. Kızıltan, 2004). Wink(1991)'e göre(kırılğan narsisistler hakkı olduğu duygusu ve sömürücülük gibi özellikleri açısından grandiyözlere benzerler.

Bu çalışma boyunca, narsisizmin grandiyöz ve kırılğan boyutları psikopatolojik bir durumdan ziyade birer kişilik özelliği olarak ele alınmıştır.

1.3.5. Literatürde Narsisizm Üzerine Araştırmalar

Narsisizm hem normal gelişimin bir parçası olması hem de patolojik bir yapıyı temsil etmesi ile klinik psikoloji ve sosyal psikoloji/kişilik psikolojisi araştırmacıları için önemli bir kavramdır(Luchner ve ark., 2011). Dolayısıyla narsisizm üzerine yapılan araştırmalar, bu alanlardaki literatürün zenginleşmesi açısından önem teşkil etmektedir. Narsisizmin bir kişilik boyutu olarak ele alınması ve ayırt edici özelliklerinin anlaşılmasına yönelik teorik ve görgül çalışmalar son 20-30 yıldır artmıştır(Aydın ve Akgün, 2014).

Yapılan pek çok klinik çalışmada narsisist kişiler, çocukluk yaşantılarında anne-babaları tarafından ihtiyaçları empatik bir biçimde karşılanmamış ve yetişkin yaşantılarında bu ihtiyaçlarını ilişkileri yoluyla gidermeye çalışan kişiler olarak tanımlanmaktadır(Morf ve Rhodewalt, 2001). Narsisizmin objektif testlerle değerlendirildiği araştırmalarda narsisizm ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi

sosyodemografik özellikler arasında pozitif ya da negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır(Atay, 2009).

Narsisizmin patolojik boyutunun bir takım psikolojik belirtilerle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Güler(2012)'in depresif bulguları olan narsistik bir olguyu Rorschach Mürekkep Lekeleri Testi ile değerlendirdiği bir çalışmada, kişinin antidepresif savunmalarının yanısıra üstbenlik yapılanmasının yetersizliği de dikkat çekmiştir. Patolojik narsisizm ile travma sonrası akut stres belirtileri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada(Besser ve ark., 2013) ise patolojik narsisizm seviyesi yüksek bireylerde travmaya maruz kalma şiddeti ile akut stres belirtileri arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, patolojik narsisizm seviyesi düşük bireylerde böyle bir ilişkiye rastlanmamıştır. Diğer bir deyişle, narsistik kişilik özellikleri gösteren bireylerin yaşamı tehdit eden, kontrol edilemez büyük olaylar karşısında akut stres semptomları geliştirme açısından yüksek risk altında oldukları kanıtlanmıştır.

Narsisizmin grandiyöz ve kırılgan boyutları arasındaki fark ampirik araştırma bulgularıyla desteklenmiştir. Rohman ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, grandiyöz narsisizm yüksek özgüven ve bağımsız kendilik ile ilişkili bulunurken, kırılgan narsisizm düşük özgüven ve bağımlı kendilik ile ilişkili bulunmuştur. Aynı çalışmada kırılgan narsisizmleri yüksek bireylerin yüksek düzeyde bağlanma anksiyetesi yaşadıkları bulunmuştur(Rohman ve ark., 2012). Miller ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada(2011) kırılgan narsisizm özellikleri gösteren bireylerin depresyon, kaygı, somatizasyon, obsesif kompulsiyon ve paranoid düşünce gibi semptomlar göstermelerinin daha olası olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu Tritt ve arkadaşlarının(2010) kırılgan narsisizm gösteren bireylerin daha fazla içselleştirme problemleri yaşadıkları bulgusuna ulaştıkları çalışma ile tutarlıdır. Aynı çalışmada Tritt ve arkadaşları kırılgan narsisizm gösteren bireylerin kaçınan tarzlarından dolayı olumlu yaşam olaylarından grandiyöz narsisizm gösterenler kadar iyi yararlanmadıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Narsisizmin kişilik özellikleri açısından incelendiği çalışmalarda, beş faktör kuramı doğrultusunda grandiyöz narsisizmin dışadönüklük kişilik boyutu ile olumlu, nörotizm boyutu ile olumsuz, kırılgan narsisizmin ise içedönüklük boyutu ile olumlu,

dışadönüklük boyutu ile olumsuz ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır(Campbell ve Miller, 2013; Miller ve Maples, 2011).

Kırılğan ve grandiyöz narsisistlerin hangi uyaranlara ne kadar süre ile odaklandıklarının araştırıldığı deneysel bir çalışmada(Krusemark ve ark., 2015) kırılğan narsisistlerin “zayıf”, “sıkıcı”, “bencil” gibi olumsuz uyaranlara , grandiyöz narsisistlerin ise “başarı”, “doğru yapma” gibi olumlu uyaranlara daha çok odaklandıkları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın bulguları, kırılğan narsisistlerin olumsuzluklar karşısında aşırı hassas olma, grandiyöz narsisistlerin ise olumsuzları görmezden gelme eğiliminde olduklarını destekler niteliktedir(Eldoğan, 2016).

Narsisizmin grandiyöz ve kırılğan boyutları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada ise, grandiyöz narsisizm uyumlu mizah ile ilişkili bulunurken, kırılğan narsisizm uyumsuz mizah ile ilişkili bulunmuştur(Besser ve Zeigler, 2011).

Narsisizmin kişilerin çalışma hayatlarında nasıl yansımaları olduğu son zamanlarda araştırılan konulardandır. Narsistik bireylerin kişilikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada(Timuroğlu ve İşcan, 2008) yönetici pozisyonundaki kişilerin narsistik eğilimlerinin yüksek olduğu , iş tatmini düzeylerinin ise oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Örgüt psikolojisi alt alanındaki çalışmalar narsisizmin yalnızca patolojik bir yapı olarak değil, bir kişilik özelliği olarak çalışılmasına katkı sağladığından önem teşkil etmektedir.

1.4. Bağlanma

1.4.1. Bağlanma Kuramı

İnsan yavrusunun diğer canlılardan farkı ancak uzun süre bakım sağlanırsa hayatta kalma şansına sahip olmasıdır. Bu sebeple insan zihni bu yakın bakımı bir nevi garantileyen “kişilerarası ilişkiler” zemininde şekillenmiştir. İlk ve en derin yakın ilişki olan anne babayla ya da bakım verenle kurulan etkileşim yalnızca çocuğun hayatta kalmasını garantilemez, duygu ve davranışlarının da biçimlenmesinde rol oynar(Sümer, 2012).

Bowlby, bebeğin doğduğu andan itibaren bakımını üstlenen genelde annesi ile kurduğu bu güçlü ve derin duygusal bağı açıklamak için bağlanma kuramını ortaya

atmıştır. Daha sonraları pek çok araştırmacı bağlanma kuramını, kişinin yetişkin hayattaki ilişkilerindeki güçlü-duygusal bağları da açıklayacak şekilde genişletmiştir(akt. Hamarta, 2004).

Bağlanma kuramının tarihi Bowlby'nin çocuk ve yetişkin psikopatolojilerinin gelişimsel kökenine dair araştırmalarına dayanır. Bowlby, temelde küçük çocukların kendileri için önemli olan diğerinden ayrılmasına verdiği tepki ve bu ayrılığın çocuğun daha sonraki gelişimine olan etkisi ile ilgilenmiştir. Bowlby'nin çocuklara dair gözlemleri, zamanının hakim psikanalitik düşüncesinin içinde büyük bir dönüm noktasını temsil eden bağlanma kuramını geliştirmesine yol açmıştır(akt. Soncu, 2010).

Bowlby'e göre bağlanma sistemi yeni doğanın çevreden gelmesi muhtemel tehlikelere karşı bakım vereni(caregiver) ile fiziksel yakınlığını korumayı sürdürmesinin yanısıra, çocukların çevreyi keşfetmeleri için uygun koşulları da sağlar. Bu sebeple, temel bakım verenle yakınlığın korunması bağlanma sisteminin en temel hedefidir(akt. Sümer ve Güngör, 1999). Yakın bakımı sağlayan bağlanma figürünün(çoğu durumda annenin) özellikle çocuğun stres altında olduğu durumlarda kaliteli bakım ve destek vererek "güvenli sığınak" işlevini ve çocuğun merak duygusuyla kendisini ve çevresinde olup bitenleri keşfederek "özerk" bir birey olabilmesi için "güvenli üs" işlevini yerine getirebilmesi oldukça önemlidir. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi ise çocuğu büyütenlerin ne ölçüde duyarlı olduğu ile ilişkilidir(Sümer, 2012).

Bowlby'e göre bağlanma sisteminde hedef, fiziksel ve psikolojik yakınlıktır. Çocuk bağlanma figürünün yakın ve hassas olduğunu algılayınca çoğunlukla neşeli, oyuncu, teklifsiz ve girişken davranır. Ancak çocuk ilişkilerine ve iyi oluşuna bir tehdit algıladığında bakım vereninin kendini yatıştırmasını ve ilgili tavırlarını aramaktadır. Etolojik bir perspektiften bakıldığında, bu dinamikler çocuk ve bakım vereni arasındaki çocuğun güvenliğini ve korunmasını garantiye alan yakınlığı kolaylaştırmaktadır(Fraley, 2002).

Bağlanma kuramı, yaşamın erken dönemlerinde anne ve babanın çocuğa verdikleri tepkilerin çocuğun "kendisine" ve "başkalarına" ait zihinsel şemalar oluşturduğunu savunur ve bu zihinsel şemalar yaşamın daha sonraki yıllarında yakın kişilerarası

ilişkiler için bir model işlevi görür. Bowlby'nin "içsel çalışan modeller" (internal working models) olarak adlandırdığı bu beklentiler temel bakım verenin davranışlarıyla şekillenir ve bireyin yaşantılarıyla inançlarını birleştirip organize etme işlevi görür(akt, Hamarta, 2004).

Horowitz'e göre bağlanma kuramı içerisinde yer alan bu içsel çalışan modellere göre bireyin ilişkileri erken dönem yaşantıları ve erken dönemde bağlanma figürünün ne ölçüde ve ne kadar yanıtlayıcı bakım sağladığı ile bireyi bakmaya ve korumaya değer hissettirip hissettirmemesine bağlıdır. Kişinin gelecekteki ilişkilerinin temel iklimini bu şemaların belirleyeceği varsayılır(akt. Işınsoy, 2003).

Bowlby(1982) bu zihinsel modellerin değişmez ve durağan olduğunu, hatta anne-babaların çocuklarına kendi bağlanma örüntüleri ile davrandığını savunurken, Bretherton(1987) zihinsel modellerin sürekliliğine vurgu yapar ve çocuğun gelişimi süresinde değişebileceğini, dönüşebileceğini belirtir. Örneğin, ebeveynin yaşam şartlarının iyileşmesi ile çocuğuna o güne kadar olduğundan daha özenli ve duyarlı davranması çocuğun kendini değerli hissetmesine olanak sağlayarak zihinsel modellerini yeniden yapılandırmasının önünü açar(akt. İmamoğlu, 2003).

Her bir gelişimsel dönemin bağlanma örüntüsünün kendine has özellikleri vardır.

1.4.2. Bebeklikte Bağlanma

Bowlby'e göre bebekler ve küçük çocuklar temel bakım verenlerinden ayrı kaldıkları zaman gözlenebilen bir şekilde stres göstermektedirler. Bebeklerin bu davranışlarının ilk aşaması "protesto" aşamasıdır. Bu aşamada bebek bağlanma figüründen ayrı kaldığında sürekli ağlamakta ve bir türlü teselli edilememektedir. Üstelik uyku ve yemek düzeni bozulmakta, sürekli bakıcısının yokluğunu düşünmektedir. Bu aşamayı "umutsuzluk" aşaması takip etmektedir; bebek bu aşamada daha pasif olmakta, ilgisiz ve depresif bir duygu duruma bürünmektedir. Son aşama ise "kopma" aşamasıdır; bebek bu aşamada bakıcısını aramaktan artık vazgeçmekte ve unutmaktadır. Kopma aşamasında bağlanma figürü geri gelir ve bebekle ilgilenirse

bebek yaşadığı protesto ve umutsuzluğu unutup, normal bebeklik sürecine geri dönmektedir(akt. Işinsu, 2003).

Ainsworth ve ark.(1979), Bowlby'nin kuramsal görüşlerini labaratuvar ortamında yaptıkları bir çalışma ile test etmişlerdir. 1-2 yaşlarındaki çocukların gözlendiği bu çalışmada; çocukların bilmedikleri bir ortamda bakıcılarını ne ölçüde güvenli üs olarak algıladıkları, bu bilmedikleri ortamda bulunan bir yabancıya yakınlığına nasıl reaksiyon gösterdikleri ve gene bu yabancı ortamda bakıcılarının yokluklarından kaynaklanan kaygıyla nasıl baş ettiklerini incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda Ainsworth ve ark., bebeklerin sahip olduğu bağlanma stillerini güvenli(secure), kaygılı-kararsız(anxious-ambivalent) ve kaçınan(avoidant) olmak üzere 3 gruba ayırmışlardır Kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma stilleri güvensiz bağlanma stilleri olarak tanımlanmıştır(akt. Morsünbül ve Çok, 2011).

Güvenli bağlanma stiline sahip bebekler, bakıcıları ile birlikteyken istekli bir biçimde ortamı keşfetmiş, bakıcılarının yokluğunda bir miktar rahatsızlık duysalar da, bakıcıları geri geldiğinde kolaylıkla yatışmışlardır. Kaygılı-kaçınan bağlanma stili gösteren bebekler, bakıcıları ortamdaki ayrıldığında oldukça kaygılanıp bakıcıları geri döndüğünde kızgınlık ve direnç duygularını içeren kararsız davranışlar göstermişlerdir. Ayrıca bu grubun yatışması daha zor olmuştur. Son olarak kaçınan bağlanma geliştiren bebeklerse bakıcılarının yokluğu boyunca herhangi bir rahatsızlık belirtisi göstermemiş, bakıcıları ortama geri döndüğünde ise kayıtsız tepkiler gösterip, dikkatlerini ortama vermişlerdir(Ainsworth, 1989).

Main(1990) çocuklarda gözlenen üç temel bağlanma türünün doğrudan ilk bakım verenin tepki ve duyarlılığında tutarlılıkla ilişkisine vurgu yapmıştır. Main'e göre annenin çocuğun stres belirtilerine tutarlı bir şekilde karşılık vermesi güvenli bağlanmayla, tutarlı olarak tepkisiz kalması veya hiç cevap vermemesi kaçınan bağlanmayla, tutarsız bir şekilde cevap vermesi ise kaygılı-kaçınan bağlanmayla ilintilidir.

Bowlby(1977)'e göre bağlanma sistemi "beşikten mezara kadar" devam eden ve yaşam boyu aktif olan bir süreçtir. Bağlanma literatürü incelendiğinde, bağlanmanın

sadece bebeklik dönemini kapsayan bir süreç olmadığı, ergenlikte ve yetişkinlikte bağlanma üzerine de çalışmalar olduğu görülür.

1.4.3. Ergenlikte Bağlanma

Ergenlik, bir yandan güvenli bir yandan tehlikeli olan dünyada, güvenle yaşamak ve ileride kendi eşi ve çocuklarına da bağlanma geliştirebilmek için bağlanma ilişkisinde önemli bir değişimin yaşandığı bir dönemdir(Keskin ve Çam, 2009). Güngör(2000)'e göre ergenlik döneminin bebeklikten farkı ergenin bizzat kendisinin de bağlanma figürü olduğu bir dönem olmasıdır. Bebeklikte bağlanma ilişkisi tek yönlü iken, ergenlikte karşılıklılık ilkesi başlar ve ergenin kendisi de bir başkası için güvenli temel olur.

Hazan ve Shaver'e göre bağlanma sisteminin temel işlevleri olan ve bebeklik döneminde ebeveynin üstlendiği yakınlık arama, güvenli temel ve güvenli sığınak işlevleri zaman içerisinde ergenin arkadaşlarına yönelir. Ancak anne- babanın güvenli temel olma işlevi yaşamın her dönemini kapsayacak şekilde devam eder(Hazan ve Shaver, 1994). Allen ve Land(1999)'da benzer şekilde ergenin bağlanma örüntüsünün arkadaş gruplarına yönelmesine rağmen erken bağlanma örüntüsünün ergen için kalıcı ve güçlü etkisini belirtmişlerdir(akt. Hamarta, 2004).

Laible(2007)'nin ergenlerle yaptığı ve anne- babaya bağlanma ve arkadaşlara bağlanma ile sosyo-duygusal beceriler arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışmada; güvenli bir biçimde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma ile sosyo-duygusal beceriler olumlu olarak ilişkili bulunmuştur. Ancak arkadaşlara güvenli bağlanma, sosyo-duygusal beceriler ile daha fazla ilişkili bulunmuştur. Laible bu sonucu ya ergenlikte akran ilişkilerinin ebeveyn ilişkilerinden daha önemli hale geldiği ya da akran ilişkilerinin ergen bireylere sosyo-duygusal gelişimleri için farklı ortamlar sağladığı şeklinde iki farklı perspektiften yorumlamıştır. Sonuç olarak, ergenlikte arkadaşlara bağlanmanın daha önemli olduğu, ancak ebeveyne bağlanmanın da önemini koruduğu söylenebilir(Morsünbül ve Çok,2011).

1.4.4. Yetişkinlikte Bağlanma

Bowlby'e göre bağlanma kuramının temel varsayımlarından biri bir bireyin bebekken ilk bakım verenleriyle arasında gelişen duygusal bağlanma stiline,

yetişkinlik yaşantısında bireyin yakın kişilerlerarası ilişkilerini etkilediğidir(akt. Işınso, 2003). Çocukluktaki bağlanma örüntülerinin yetişkinlikteki karşılığını inceleyen araştırmalar, çocukluğun erken dönemlerindeki etkileşim ve bakımın kalitesi temelinde oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlikte de yakın ilişki dinamiklerini biçimlendirdiğini kanıtlamaktadır(Hazan ve Shaver, 1994).

Yetişkinlikte bağlanma örüntüleri üzerine ilk araştırmaları Main ve arkadaşları(1985) yapmıştır. Yarı yapılandırılmış yetişkin bağlanma görüşmelerinin kullanıldığı araştırmada kişilerden ebeveynleri ile olan ilişkilerini, zaman içinde bu ilişkilerinin nasıl farklılaştığını ve bunların yetişkin hayattaki kişiliklerini nasıl etkilediğini anlatmaları istenmiştir. Çalışmanın sonuçları Ainsworth'ün sınıflanması temel alınarak yorumlanmıştır. Buna göre güvenli bağlanan kişilerin çocukluk anılarını daha fazla hatırladıkları ve genelde olumlu anılar hatırladıkları, kayıtsız bağlanma geliştiren kişilerin bağlanma deneyimlerini hatırlamada güçlük çektikleri, saplantılı bağlanma geliştiren bireylerin ise çocukluk anılarını bütünleştirmekte güçlük yaşamakla birlikte ebeveynlerini destekleyici olarak tanımladıkları görülmüştür.

Daha sonraları Hazan ve Shaver(1987) yetişkin bağlanma örüntülerini romantik ilişkiler ve kişilerin romantik ilişkilerindeki tutum ve inançları temelinde yorumlamışlardır. Ainsworth'ün sınıflamasına paralel olacak şekilde her bir bağlanma örüntüsüne karşılık gelen üç paragraflık bağlanma stilleri ölçeğini geliştirmişlerdir. Hazan ve Shaver'ın çalışmasına göre güvenli bağlanan bireylerin diğer bağlanma stillerindekilere göre hem romantik ilişkilerinde hem de anne-babalarıyla ilişkilerinde daha olumlu anı ve inançlara sahip oldukları görülmüştür. Kaygılı-kaçınan bireyler romantik ilişkilerinde aşırı kıskanç, takıntılı ve iniş-çıkışlı bireyler olarak tanımlanmışlardır. Son olarak kaçınan bağlanma stilineki bireylerin ise başkalarına en az güven duyan ve yakınlaşmaktan en fazla kaçan bireyler olduğu görülmüştür(Hazan ve Shaver, 1987).

Çocuklukta oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlikteki romantik ilişkilerde tekrarlanarak devam ettiği görüşü tam olarak kanıtlanamamıştır. Parker, ortaya çıkan çelişik sonuçlara, farklı ölçme araçlarının, farklı örneklemelerin veya benimsenen

farklı araştırma metodlarının yol açabileceğini belirtmiştir(akt. Atak ve Taştan, 2012).

Yetişkin bağlanma stilleri üzerine en geniş ve kapsamlı model Bartolomew ve Horowitz tarafından öne sürülmüştür. Bu model Bowlby'nin içsel çalışan modeli(benlik modeli ve diğerleri modeli)'ne dayanmaktadır. Bartolomew'in bu iki boyutlu modeline göre yetişkin bireylerin bağlanma stilleri benlikleri ve diğerlerine ait olumlu ve olumsuz bakış açılarını içeren dört farklı stilden oluşmaktadır. Bu dört farklı stil; güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma olarak adlandırılmaktadır(akt. Atak ve Taştan, 2012).

Bu dörtlü modele göre *güvenli* bağlanma(olumlu benlik ve olumlu diğerleri) stiline sahip bireyler kendilerini sevilmeye layık biri olarak görürken, diğerlerini de güvenilir ve destekleyici olarak algırlar. Ayrıca, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin özsaygı düzeyleri ve özerklik seviyeleri yüksektir. Bu kişiler yakın kişilerarası ilişkilerden rahatsızlık duymadıkları gibi terk edilme korkuları da yoktur(Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanma(olumsuz benlik ve olumlu diğerleri) stiline sahip bireyler kendilerini değersiz, başkalarını değerli algılama eğilimindedirler. Bu bağlanma stilindeki kişiler genelde bağımlı bir kişilik tarzı gösterirler; yakın ilişkilerden rahatsızlık duymazken terk edilme korkusunu yoğun yaşarlar.

Diğer bir bağlanma stili olan *kayıtsız* bağlanma(olumlu benlik ve olumsuz diğerleri) stiline sahip bireyler kendilerini değerli başkalarını değersiz ve olumsuz görme eğilimindedirler. Bu kişiler yakın ilişkilerden zarar geleceği beklentisi ile benliklerini korumak adına yakın ilişkilerden kaçmakta, yakın ilişkilerin oluşması noktasında ya kaçınma davranışı göstermekte ya da ilişkilerin gereksiz olduğunu öne sürmektedirler. Bu bağlanma stiline kaçınmacı bağlanma da denmektedir.

Son olarak *korkulu* bağlanma(olumsuz benlik ve olumsuz diğerleri) stiline sahip bireyler hem kendilerine hem de diğerlerine karşı olumsuz bir tutum içerisindedirler. Hem kendilerini hem diğer insanları sevilmeye değer görmemektedirler. Aslında bu kişiler ilişki kurmak istemekte ancak yüksek düzeydeki yakınlaşma ve terk edilme

korkularından ötürü sosyal ve romantik ilişkilerden kaçınmaktadırlar(Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartolomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeline bakıldığı zaman, güvenli bağlanma, Hazan ve Shaver'ın da güvenli bağlanma stiline karşılık gelmekte iken, Hazan ve Shaver'ın kaçınan bağlanma stili, Bartolomew ve Horowitz tarafından genişletilerek korkulu ve kayıtsız olarak iki farklı şekilde gruplandırılmıştır(Brennan ve ark, 1991). Bartolomew ve Horowitz'in kaçınan bağlanma stilini korkulu ve kayıtsız diye iki farklı şekilde genişletmelerinin nedeni yakın ilişkileri önemsemeyen, ilişkilerinde yaşadıkları gerilimi inkar eden bireylerle, bir başkasına yakın olduğunda rahatsızlık, kaygı ve gerilim duyan kişilerin birbirlerinden farklı bağlanma örüntülerine sahip olduğunu düşünmeleridir(Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bu çalışma kapsamında, Bartolomew ve Horowitz'in yetişkinler için önerdikleri dörtlü bağlanma stilleri esas alınmıştır.

1.4.5. Literatürde Bağlanma Üzerine Araştırmalar

Bağlanma alanyazını, ebeveynlik tutumlarının ne tür bağlanma stili geliştirilmesine yol açtığından, bağlanma stillerinin psikolojik belirtilere, duygulara ve kişilerarası ilişkilere nasıl yansıdığını içeren pek çok araştırmayı bünyesinde barındırmaktadır.

Kuramın öncüsü Bowlby, bireyin erken dönem ilişkilerinden elde ettiği deneyimlerin ve bu doğrultuda geliştirdiği bağlanma stillerinin bireylerin yetişkinliklerinde stres verici olaylar ve durumlar karşısında başa çıkma tarzlarını ve sonuçta ruh sağlıklarını etkileyeceğini vurgulamaktadır(akt. Şenkal ve Işıklı, 2015).

Bowlby'den günümüze, güvensiz bağlanma psikopatolojik durumlar ile ilişkilendirilirken, güvenli bağlanma sağlıklı süreçler ile ilişkili olarak düşünülmüştür (Nakash-Eisikovits ve ark., 2000). Bu doğrultuda yapılan çalışmaların birinde(Cole-Detke ve Kobak, 1996) kaygılı(korkulu) bağlanma stiline sahip bireylerin, güvenli bağlanma ve kaçınan(kayıtsız) bağlanma stiline kıyasla daha fazla depresif semptom gösterdikleri ve depresyon tanısı aldıkları görülmüştür. Carnalley ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada ise saplantılı ve korkulu bağlanmaya sahip bireylerin daha fazla depresif semptom gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır(Carnalley ve ark., 1994). Öte

yandan güvensiz bağlanma stillerinden herhangi birine sahip bireylerin daha az olumlu duygu deneyimledikleri, olumsuz duygularını dengelemekte ise güçlük yaşadıkları bildirilmektedir(Parker, 1982).

Bağlanmayla ilişkili olduğu düşünülen diğer bir önemli değişken kişilerarası problem çözme becerileridir. Bağlanma erken yaşta oluşan kendini ve diğerlerini anlamlandırmaya yönelik zihinsel inançları içerdiğinden ve bu da kişilerarası ilişkilerin işleyişi için önemli olduğundan bağlanma örüntülerinin kişilerarası problem çözme davranışlarının altında yatan dinamiklerden biri olduğu düşünülmektedir(Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu doğrultuda yapılan güncel bir çalışmada kaygılı bağlanma stilinin etkili olmayan kişilerarası problem çözme becerileri üzerinde etkili olduğu, kaçınmacı bağlanma stilinin ise hem kişilerarası problem çözümünde sorumluluk almayan ve güvensiz yaklaşım tarzları üzerinde etkili olduğu, hem de etkili problem çözme tutumlarını olumsuz yönde etkilediği bulgulanmıştır(Brennan ve ark, 1991).

Yetişkinlerle yapılan çalışmalarda güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin daha az olumsuz duygu ve davranış gösterdiklerini, başkaları ile daha güçlü duygusal ilişkiler kurduklarını ve etraflarındaki insanların sıkıntılarına karşı daha duyarlı olduklarını göstermiştir(Rothbard ve Shaver, 1994).

Bağlanmanın romantik ilişkilerdeki duygu ve davranışlara nasıl yansıdığını inceleyen pek çok çalışma vardır. Bu çalışmaların birinde(Knobloch ve ark, 2001) bağlanma örüntüsünün romantik ilişkilerdeki olumsuz duygulardan biri olan kıskançlık ile ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları bağlanmanın kaygı boyutunun duygusal kıskançlık üzerindeki direkt etkisini ortaya koyarken, benzer bir diğer çalışmada(Guerrero, 1998) olumsuz benlik modelindeki kişilerin olumlu benlik modeline sahip olanlara göre daha fazla bilişsel kıskançlık yaşadıkları, özellikle korkulu ve saplantılı bağlananların partnerleri üzerinde daha fazla denetleyici davranışa girdikleri bulgulanmıştır.

Bağlanma stillerinin beş faktör kişilik özellikleri ile ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar dikkate değer bulgular sunmaktadır. Bunlardan Türkiye’de yapılan bir çalışmada nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık puanlarının en önemli yordayıcısının güvenli bağlanma stili olduğu görülürken, sorumluluk

boyutunun en önemli yordayıcısının saplantılı bağlanma stili olduğu bulgulanmıştır(Deniz, 2011). Griffin ve Bartholomew de beş faktör kişilik boyutlarından özellikle nevrozizm ve dışadönüklük boyutlarının bağlanma biçimleri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir(Griffin ve Bartholomew, 1994).

Mukulincer ve arkadaşlarının(1990) üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada ölüm kaygısı değişkeni ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ölüm kavramının hemen her bireyde bir anksiyete kaynağı olduğunu, ancak güvensiz bağlanma stillerine sahip bireylerin ölüm kaygısı ölçüğünden daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymuştur.

1.5. Reddedilme Duyarlılığı

1.5.1. Reddedilme Duyarlılığı Kavramı

Hemen hemen tüm bireylerin ihtiyaçları içerisinde kabul görme ihtiyacı temel ihtiyaçlar kadar önemlidir. Reddedilme durumu ise reddedilme duyarlılığı, depresyon ve sosyal kaygı gibi uyum zorlaştırıcı yaşantılara sebep olan, yakın ilişkileri bozan bir durumdur(Erözkan, 2007).

Creasey ve McInnis'a göre reddedilme kavramı, bir kişinin kendisi için önemli olan diğerleri ile yakın ilişkilerinde kabul görmeyerek değersizlik duyguları yaşamasına neden olan bir durumdur. Kimi bireyler kişilerarası olumsuzlukları daha iyimser algılamaya eğilimli iken, kimileri için diğerlerinin küçük ya da varsayılan duyarsızlıkları, reddedilme algısını oluşturmaya yetmektedir(Creasey ve McInnis, 2001). Bu noktada karşımıza reddedilme duyarlılığı kavramı çıkmaktadır.

Reddedilme duyarlılığı Downey ve Feldman tarafından, reddedilmeye karşı kaygılı bekleyiş, kolay bir şekilde reddedilme algısı geliştirme ve reddedilmeye aşırı tepki verme eğilimini ifade eden bir kavram olarak tanımlanmıştır. Downey ve Feldman(1996)'a göre reddedilme duyarlılığı yüksek olan kişiler başkalarının kendilerini reddedecekleri beklentisi içindedirler ve ilişkilerdeki belirsiz sayılabilecek ipuçlarını dahi reddedilme olarak algırlar. Bu kişiler aşırı tepkilerini gerçek veya hayali bir reddedilmeye karşı göstermektedirler. Reddedilme duyarlılığı yüksek bireylerde reddedilme ile ilgili uyarılar ve beklentiler otomatik bir şekilde aktive olurlar. Böylelikle kişileri, başkalarının davranışlarında ortaya çıkan

reddetmeyi kolayca algılamaya ve savunmacı bir biçimde yanıt vermeye hazır hale getirirler.

Downey ve Feldman(1996)'ın modeli ilişkilerinde önemli diğerlerine karşı kaygılı reddedilme beklentileri içine giren kişilerin muhtemelen şu aşamalardan geçtiklerini öne sürer:

a.Partnerlerinin duyarsız ya da belirsiz davranışlarını kasıtlı reddedilme olarak algılama

b.İlişkilerinde güvensiz ve umutsuz hissetme

c.Partnerleri tarafından reddedilmeye veya reddedilme tehdidine düşmanlıkla, kıskançlıkla veya kontrol edici davranışlarla karşılık verme

Reddedilme, bireylerin iletişim kurmalarında ve o iletişimi sürdürmelerinde süreci tıkayan ve ilişkiyi bozan bir durumdur. Reddedilme duyarlılığı ilişkiyi zayıflatıp kişilerin birbirlerinden uzaklaşmalarına ve birbirlerine güvenlerini kaybetmelerine sebep olan bir yapıdır(Gonzaga, 2001). Reddedilme duyarlılığı yüksek bireylerin yaşadıkları kabul duygusu ve umutluluk ilişkilerine olan inançlarını sürdürmeye zaman zaman yardım ediyor gibi görünse de, temelde reddedilme duyarlılığı destekleyici ve tatmin edici yakın ilişkiyi sürdürme olasılıklarını sekteye uğratabilecek şekilde davranmalarına neden olabilir(Downey ve ark., 2000).

Psikanalitik kuramcılardan Horney'a göre reddedilmeye duyarlılık kaygıya karşı bilinçsizce geliştirilen nevrotik eğilimlerden biridir. Böyle bir duyarlılık, bir yandan kişiye güvenlik duygusu sağlarken, diğer yandan başka bir takım kişilerarası uyumsuzluklara neden olur(Horney, 1991; Horney, 2007).

Horney, reddedilme duyarlılıkları yüksek kişilerin her türden reddedilmeye ve istenmemeye karşı son derece duyarlı olduklarını belirtmiştir. Bazen ufak bir randevu değişikliği, bazense beklemek zorunda kalmak gibi arzularının kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmesindeki aksamalar bu bireyler için reddedilmektir. Reddedilme durumu bünyesinde bir miktar da aşığılama barındırdığından bazen açığı korkunç bir öfke, bazen de öfke patlamasının yerine soğuk ve kayıtsızca bir tutum çıkabilir. Reddedilme duyarlılığı çok fazla gelişirse

kişi, reddedilme olasılığının olabileceği hemen her durumdan kaçınma çabasında olabilir(Horney, 2007). Thomas(2000)'a göre reddedilme korkusuyla kişinin düşündüklerini ve hissettiklerini söylemekten kaçınması aynı zamanda sosyal fobiyi de tetiklemektedir(akt. Sapmaz, 2011).

Downey, Lebolt ve O'shea(1995)'ya göre reddedilme duyarlılığı hem kaygılı reddedilme beklentilerini içinde barındıran, hem de yakın ergen ve yetişkin ilişkilerinde-onların ebeveyn, öğretmen, arkadaş ve romantik partnerleri ile güçlükler oluşturarak yakın ilişkileri bozan bir durumdur. Farklı araştırmacılar bireylerin çocukluklarında ebeveynleri tarafından reddedilme ve yetişkinliklerinde reddedilme duyarlılığı geliştirmeleri arasındaki ilişkiyi araştırmış ve çocuklukta reddedilmenin reddedilme duyarlılığı geliştirdiğini saptamışlardır(akt. Sarıçam, 2011).

Bowlby'nin bağlanma kuramı, kişilerarası işlevsellik ve reddedilme arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemli bir kuramsal yaklaşımdır. Bowlby'e göre çocuklar, gelecek ilişkilerini de etkileyen zihinsel modellerini kendi kendilerine geliştirirler. Bowlby'e göre çocuklar ebeveynlerine ifade ettikleri ihtiyaçlarına reddedilme ile karşılık alırlarsa, reddedilmeye duyarlı hale gelirler. Başka bir deyişle, çocuklar kendileri için önemli olan diğerlerinden destek aradıkları noktada, muhtemelen reddedilecekleri beklentisi geliştirirler ve reddedilmekten kaçınmak için özel çaba sarf etmeleri gerektiğini öğrenirler. Böyle bir durum, diğerlerine ihtiyaçlarını ifade ettiklerinde kaygı yaşamalarına neden olur. Etkileşimlerinde reddedilme ipuçları önemsiz veya belirsiz dahi olsa kolay bir şekilde kasıtlı bir reddedilme algırlar. Reddedilme algısı öfke, saldırganlık, umutsuzluk, kıskançlık ve önemli diğerlerinin davranışlarını uygunsuz biçimde kontrol etmeyi kapsayan bir dizi aşırı tepkiye neden olur. Bu aşırı tepkiler ise ilişkileri başarısızlığa uğratan bir durumdur(Erözkan, 2007).

Horney'a göre de reddedilme duyarlılığının temeli çocuklukta atılır. Ona göre rahatsız edici ve güç koşullar altında yetişen ve ezilen çocuk, bu düşmanca dünyayla baş edebileceği yollar arar. Bu baş etme yolları kendi zayıflığına ve korkularına karşın, bilinçsiz bir şekilde, çevresindeki özgün güçlerle savaşıma stratejileridir. Horney, reddedilme duyarlılığını da içinde barındıran bu baş etme yollarını nevrotik eğilimler olarak adlandırır. Reddedilme duyarlılığı sevgiye duyulan aşırı ihtiyacın

karşılanmaması ya da karşılanmayacağı beklentisinin yarattığı kişilerarası bir rahatsızlığın ürünüdür(Horney, 2007; Horney, 2011).

1.5.2. Literatürde Reddedilme Duyarlılığı Üzerine Araştırmalar

Butler, Doherty ve Potter'in üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada çocuklukta maruz kalınan alay ve sataşma ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada reddedilme duyarlılığı ile akran kabulü arasında negatif bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu çalışma reddedilme duyarlılığının etiyojisini açıklaması açısından önemli görünmektedir(Butler ve ark., 2007).

Luterek ve arkadaşlarının çocuklukta cinsel istismara uğramış üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada reddedilme duyarlılığının bazı psikolojik belirtilere aracılık ettiği saptanmıştır. Bu çalışma sonucunda, reddedilme duyarlılığının çocukluk çağı cinsel istismarı ile depresif semptomlar arasında aracı rol üstlendiği; çocukluk çağı cinsel istismarı ile bastırılmış öfke arasında ise kısmi aracı rol üstlendiği bulgusuna ulaşılmıştır(Luterek ve ark., 2004).

Bungert ve arkadaşlarının(2015) Borderline Kişilik Bozukluğu hastaları ile yaptıkları bir çalışmada Borderline hastaların Reddedilme Duyarlılığı Envanterinden sağlıklı gruba göre daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Aynı çalışmada düşük benlik saygısı, Borderline kişilik bozukluğu ve reddedilme duyarlılığı ile pozitif yönde ilişkili bulunmuş ve düşük benlik saygısının her iki değişken arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiği görülmüştür.

Romeo-Canyas ve Downey(2013)'in yaptıkları bir çalışmada, katılımcılara online tanışma sitesinde gezinen ve insanların profillerini inceleyen bir kişinin video görüntüleri izletilmiştir. Katılımcılara ilk olarak videodaki kişinin kendi profillerini incelediği söylenmiş ve katılımcıların bu kişinin ne hissettiğini tahmin etmeleri istenmiştir. Daha sonra videodaki kişinin bir başkasının profilini incelediği söylenmiş ve katılımcıların bu kişinin ne hissettiğini tahmin etmeleri istenmiştir. Daha sonra katılımcıların her iki tepki tahminleri, araştırmacılar tarafından karşılaştırılmıştır. Reddedilme duyarlılığı düşük olan kişiler, kendi profillerini incelediği söylenen kişinin daha olumlu duygular hissettiğini, bir başkasının profilini

incelediği söylenen kişinin ise daha az olumlu duygu hissettiklerini tahmin etmişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda düşük reddedilme duyarlılığının sosyal ilişki girişimlerine olanak sağlayan kişilerarası olumluluk/iyimserlik ile ilişkili olduğu bulunmuş ve bunun da reddedilme duyarlılığı düşük kişilerdeki kabul edilmeye yönelik olumlu yanlılık ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Reddedilme duyarlılığının romantik ilişkilere ve bireylerin ilişki içerisindeki tutumlarına nasıl yansıdığını inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bunlardan kadınlarla yapılan bir çalışmada(Ayduk ve ark., 1999) yüksek reddedilme duyarlılığına sahip kadınların ilişkide reddedilmiş hissettiklerinde, bu reddedilmeye öfke ve artan düşmanlık ile tepki verdikleri görülmüştür. Ayduk ve arkadaşlarının erkeklerde yaptığı başka bir çalışmada ise ilişkilerine fazla yatırım yapan ve reddedilme duyarlılığı yüksek erkeklerin, reddedilme duyarlılığı düşük erkeklerle göre olası bir reddedilme durumunda partnerlerine karşı daha saldırgan davranma eğiliminde oldukları bulgulanmıştır(Downey ve ark., 2000).

Downey ve arkadaşlarının(1998) yaptığı bir başka çalışmada ise ilişki erozyonuna katkıda bulunan çatışmalı süreçlerin reddedilme duyarlılıkları yüksek kadınlarda daha çok ortaya çıkarken, bunun reddedilme duyarlılığı yüksek erkekler için geçerli olmadığını görülmüştür. İlişkideki çatışmaların sonucu olarak reddedilme duyarlılıkları yüksek kadınların partnerlerinin, reddedilme duyarlılıkları düşük kadınların partnerlerine göre daha reddedici oldukları görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçları yüksek reddedilme duyarlılığına sahip kadınların ilişkideki negatif tepkileri ile ileride gerçekleşecek bir reddedilmeye ortam hazırladıkları ve böylelikle ilişkilerinin bitmesine kendi elleri ile katkıda bulduklarını göstermektedir.

Downey ve Feldman(1996)'ın yaptığı bir çalışmada ise kaygılı reddedilme beklentisine sahip bireylerin, romantik ilişkide partnerlerinin duyarsız ya da belirsiz davranışlarını kasıtlı bir reddedilme olarak algılamaya hazır olduklarını ve böyle bir durumda her iki tarafın da ilişkilerinde hoşnutsuz oldukları saptanmıştır. İlişkideki bu hoşnutsuzluğun, reddedilme duyarlılığı yüksek erkeklerin kıskançlıklarından,

kadınlarınsa düşmanca tavırlarından ve partnerlerine karşı azalmış sosyal desteklerinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmüştür.

Brown, James ve Taylor(2010) şiddet eğilimleri yüksek erkeklerde reddedilme duyarlılığı ve kendini savunma eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada, önceki ilişkisinde reddedilen erkeklerin şu anki ilişkilerinde ortaya çıkması muhtemel bir reddedilmeye daha duyarlı hale geldikleri ve şiddete başvurma eğilimlerinin arttığını ileri süren reddedilme-şiddet döngüsü modeli test edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, şiddete başvurma eğilimleri yüksek erkeklerin, benliklerine ilişkin algılamış oldukları tehdit, kendini savunma eğilimi ve şiddet eğilimleri arttıkça, bu kişilerin reddedilme duyarlılıklarının da arttığı ortaya çıkmıştır.

Ayduk, Downey ve Kim'in(2001) üniversite öğrencisi kadınlarla yaptıkları 6 aylık bir boylamsal çalışmada, reddedilme duyarlılıkları yüksek kadın öğrencilerin ilişkilerinde ayrılık talebi partnerlerinden geldiğinde daha yüksek düzeyde depresif belirtiler gösterdikleri, ancak ayrılan taraf kendileri olduğunda ya da ayrılık kararı müşterek verildiğinde daha az depresif belirti gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Reddedilme duyarlılığı ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar sınırlı bir alanyazın oluşturmaktadır. Türkiye'de reddedilme duyarlılığı ile ilgili çalışmalara Erözkan'ın çalışmaları öncülük etmektedir. Bu çalışmaların birinde romantik ilişkilerdeki reddedilme duyarlılığı ve başa çıkma tarzları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda romantik ilişkilerde yüksek reddedilme duyarlılığı olan kişilerin duygu odaklı başa çıkma stratejileri kullandıkları, düşük reddedilme duyarlılığı olan kişilerinde problem odaklı başa çıkma stratejileri kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır(Erözkan, 2004a).

Erözkan bir diğer çalışmasında üniversite örnekleminde reddedilme duyarlılığı ile kişilerarası duyarlılığın alt boyutlarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıklarının cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı ancak sosyoekonomik düzey düştükçe reddedilme duyarlılığının arttığı saptanmıştır. Çalışmada ayrıca reddedilme duyarlılığı yükseldikçe, kişilerarası duyarlılığın alt boyutlarından kişilerarası farkındalık,

onaylanma ihtiyacı, ayrılık anksiyetesi, çekingenlik ve kırılabilirlik düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür(Erözkan, 2004b).

Erözkan(2007) bir başka çalışmada üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın sonucunda, kadın üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları erkek üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıklarından yüksek bulunmuş ve her iki grup için de reddedilme duyarlılığı arttıkça sosyal kaygının da arttığı saptanmıştır. Çalışmanın bir diğer boyutunu algılanan ebeveyn tutumları ile reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Buna göre ebeveynlerini otoriter olarak algılayan öğrencilerin reddedilme duyarlılıkları, ebeveynlerini demokratik, koruyucu, tutarsız ve ilgisiz algılayan öğrencilerin reddedilme duyarlılıklarından daha yüksek bulunmuştur.

Son olarak, Sarıçam(2011)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı bir diğer çalışmada, reddedilme duyarlılığı çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, reddedilme duyarlılığı düzeyi yükseldikçe, yalnızlık düzeyinin de yükseldiği, benlik saygısının ise azaldığı görülmüştür.

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmada yer alan katılımcıların demografik özellikleri, kullanılan ölçme araçlarının nitelikleri ve ölçme araçlarının katılımcılara nasıl uygulandığına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini İstanbul Teknik Üniversitesi, Koç Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde lisans düzeyinde öğrenimine devam eden ve basit seçkisiz örnekleme ile seçilmiş 452 katılımcı oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına göre olduğunu belirtmek amacıyla “Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu(Ek A)”, katılımcılarının demografik ve aile özellikleri ile ilgili bilgiler edinmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, katılımcıların bağlanma stillerini belirlemek amacıyla “İlişki Ölçekleri Anketi”, reddedilme duyarlılıkları düzeylerini belirlemek amacıyla “Red Duyarlılığı Ölçeği”, grandiyöz narsistik özelliklerini belirlemek amacıyla “Narsistik Kişilik Envanteri” ve kırılğan narsistik özelliklerini belirlemek amacıyla “Kırılğan Narsisizm Ölçeği” kullanılmıştır. Kullanılan ölçme araçlarına dair ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu(Ek B)

Araştırmaya katılan kişilerin bazı sosyodemografik ve kişisel bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan soru formudur. Formda katılımcıların yaş,

cinsiyet, okudukları sınıf, kardeş sayısı, ailedeki sırası, yetiştiği aile tipi, anne ve baba ile olan ilişkiyi nasıl tanımladığı gibi bilgileri yer almaktadır.

2.2.2. İlişki Ölçekleri Anketi(İÖA) (Ek C)

Griffin ve Bartholomew(1994)'un geliştirdiği İlişki Ölçekleri Anketi, toplamda 30 maddeden oluşmakta ve ilgili maddeler toplanarak dört farklı bağlanma stilini(güvenli-korkulu-kayıtsız-saplantılı) ölçmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar, her maddenin kendilerine ilişkin tutumlarını ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını tanımlama derecesini 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlemişlerdir (1:beni hiç tanımlamıyor; 7:tamamıyla beni tanımlıyor). Katılımcılar alt ölçeklerden aldıkları en yüksek puana göre ilgili bağlanma stilinin olduğu grupta değerlendirilmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek sürekli puanlar ise ilgili maddelere ait puanların toplanması ile elde edilir. Bazı yurtdışı çalışmalarda, İlişki Ölçekleri Anketi'nin görece düşük iç tutarlık katsayısına sahip olduğunun bulunmuştur. Bunlardan Griffin ve Bartholomew'in(1994) yaptıkları çalışmada, alt ölçek alfa değerleri .41 ile .71 arasında bulunmuştur. Bu düşük iç tutarlık katsayılarına rağmen ölçeğin alt boyutlarının kabul edilebilir bir test tekrar test güvenilirliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür(değişmezlik katsayısı erkekler için .49 ve kadınlar için .53). Yurt dışında yapılan çalışmalarda, İÖA alt ölçeklerinin görece düşük düzeyde iç tutarlık katsayılarına sahip oldukları bulunmuştur(Sümer ve Güngör, 1999).

Ölçeği Türkçe'ye kazandıran, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapan Sümer ve Güngör(1999)'dür. Ölçeğin bu uyarlanmış halinde 17 madde dört farklı bağlanma stilini ölçmektedir. Bu çalışma sonucunda ölçeğin güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı olmak üzere dört faktör yapısından oluştuğu ve tüm boyutlar için güvenilirlik katsayılarının .54 ile .61 arasındaki değerlerde hesaplandığı görülmüştür. Test-tekrar test korelasyonu .54 ile .78 arasında değişmektedir. Geçerlik katsayısının ise .22 ile .50 arasında değiştiği görülmektedir.

2.2.3. Red Duyarlılığı Ölçeği(RDÖ) (Ek D)

Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği olarak da isimlendirilen ölçek, literatüre Downey ve Feldman (1996) tarafından kazandırılmıştır. Bireylerin reddedilmeye duyarlılıklarının seviyesini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek, on sekiz maddeden oluşan ve tek faktörlü bir ölçektir. Ölçekte bulunan maddeler, genç

yetişkin bireylerin kişilerarası ilişkilerde yaşamaları muhtemel olan reddedilme durumlarını temsil etmekte ve varsayıma dayanmaktadır. Katılımcıların yanıtları muhtemel reddedilme durumlarına ilişkin a.) kaygı ve endişenin derecesi, b.) kabul veya reddedilme beklentileri biçiminde iki boyutta değerlendirilebilir. Öz-bildirime dayanan ölçek 6'lı likert tipi(1:hiç endişelenmem, 2:çok endişelenirim.) olup katılımcılardan her bir muhtemel reddedilme durumlarına ilişkin endişe ve kaygılarını puanlamaları istenir. Ölçekten en düşük 18, en yüksek 108 puan alınabilmektedir. Ölçeği dolduran gruptan elde edilen puanların ortalaması alındığında, bireyin ortalama altı puan alması reddedilme duyarlılığının düşük, ortalama üstü puan alması ise reddedilme duyarlılığının yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin orijinal halinin iç tutarlık katsayısı .81'dir. Ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasını Erözkan(2004) yapmıştır. Erözkan'ın çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin geçerliğini test etmek için yapılan faktör analizi ile 18 maddelik ölçeğin 17 maddesinin .40 üstü ve 1 maddesinin .30 faktör yükü açıklama gücüne sahip olduğu görülmüştür. Bu durum ölçeğin geçerli bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

2.2.4. Narsistik Kişilik Envanteri(NKE) (Ek E)

Narsisizmin grandiyözite boyutunu ölçmek amacıyla Ames, Rose ve Anderson (2005) tarafından geliştirilen ölçek toplamda 16 maddedir. Narsistik Kişilik Envanteri, klinik olmayan popülasyonda narsisistik kişilik eğilimlerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, DSM-III'te yer alan Narsisistik Kişilik Bozukluğu kriterlerine dayanmakta ve tek faktörlü bir yapı içermektedir. Ölçeğin orijinalinin ortalama iç güvenirliği .67 olarak belirlenmiştir. Ölçeği Türkçe'ye kazandıran ve geçerlik güvenirlik çalışmasını yapan Atay'ın çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa değeri .65 olarak bulunmuştur. Ölçeğin her bir maddesi, biri narsisistik eğilimi yansıtan iki farklı ifadeden oluşmaktadır. Katılımcılardan, bu ikili ifadelerden kendilerini en çok yansıttığını düşündükleri ifadeyi işaretlemeleri istenir. Bu ikili ifadelerden narsisistik özellikleri yansıtan maddelerin toplanmasıyla ölçeğin toplam puanı elde edilmiş olur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 16'dır. Ölçeğin geçerliğine yönelik faktör analizi yapılmıştır. Orijinal formda olduğu gibi, Türkçe formda da sorular, "teşhircilik", "üstünlük", "otorite", "hak iddia etme",

“kendine yeterlik” ve “sömürücülük” olmak üzere 6 faktöre dağılmıştır. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı % 60,8’dir (Atay, 2009).

Ölçek grandiyöz narsistik eğilimleri yansıtan 6 farklı alt boyuttan oluşmaktadır. İlgili alt boyutlar, bireylerde yer alması muhtemel aşağıdaki özelliklere karşılık gelmektedir.

Otorite: Hakimiyet, iddialılık, liderlik, kritiklik, özgüven.

Teşhircilik: Gösteriş merakı, heyecan arama, dışa dönüklük, dürtüleri kontrol edememe.

Sömürücülük: İsyankarlık, uyumsuzluk, düşmanlık, başkalarına karşı ilgi ve hoşgörü eksikliği.

Hak İddia Etme: Hırslılık, güç ihtiyacı, baskınlık, düşmanlık, kabalık, öz kontrol ve başkalarına karşı tolerans eksikliği.

Kendine Yeterlik: İddialılık, bağımsızlık, özgüven, başarı ihtiyacı.

Üstünlük: Statü kapasitesi, sosyal mevcudiyet, özgüven, narsistik ego şişkinliği.

2.2.5. Kırılgan Narsisizm Ölçeği (KNÖ) (Ek F)

Narsisizmin kırılganlık boyutunu ölçmek amacıyla Hendin ve Cheek (1997) tarafından geliştirilen ölçek, 5’li likert tipi bir ölçme aracıdır (1: Hiç yansıtmıyor, 5: Bütünüyle yansıtıyor). Toplamda 10 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri, Murray’ın (1938) MMPI maddelerinden yola çıkarak gizli (covert) narsisizmi ölçmek amacıyla geliştirmiş olduğu 20 maddelik ölçeğin maddeleri ile ilişkilendirilerek ortaya çıkmıştır. Üç farklı çalışmayı içeren ölçeğin geliştirildiği çalışmada, Cronbach Alfa değeri sırasıyla .62, .72 ve .75 olarak bulunmuştur. Kırılgan Narsisizm Ölçeği’nin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Şengül ve arkadaşları (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinde bulunan 10 madde, iki maddenin (1. ve 4. madde) basit faktör yapısına uymaması sebebi ile ölçekten çıkarılmış ve Kırılgan Narsisizm Ölçeği’nin 8 maddelik Türk formu oluşturulmuştur. Geçerlik analizinde Cronbach Alfa değeri .66 bulunmuştur. Ölçek bu hali ile ‘aşırı

duyarlık' denen tek bir boyuttan oluşmaktadır. Ölçek puanlarındaki artış, kırılğan narsistik eğilimlerdeki artışa işaret etmektedir.

2.3. İşlem

Çalışmada veri toplanacak üniversitelerin Etik Kurul'larından onay alınmasının ardından, öğrencilere eğitimcilerinin uygun gördükleri ders saatlerinde ulaşılmıştır. Ölçek bataryalarının uygulanmasından önce araştırma hakkında gerekli bilgi(araştırmanın amacı, süresi, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu) verilmiştir. Katılımcılardan ölçeklerin başında yer alan gönüllü olur formu ile ıslak imzalı onay alınmıştır. Her sınıftaki ölçek uygulaması yaklaşık 15-20 dakika arası sürmüştür. Katılımcılar Kişisel Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi, Red Duyarlılığı Ölçeği, Narsistik Kişilik Envanteri ve Kırılğan Narsisizm Ölçeğini sırası ile doldurmuşlardır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi SPSS V22.0 programı ile yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi aşamasında betimleyici istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama dağılımlarının normallik testine uygunluğunun test edilmesi amacıyla Kolmogorov Smirnov Testi kullanılmıştır. İkili grupların ölçek ortalamaları arasındaki farkın analizi için Mann Whitney U testi, ikiden çok grubun ölçek ortalamaları arasındaki farkın analizi için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Spearman's rho Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulguların analizi $p < .05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir.

BÖLÜM III

3. BULGULAR

Bu bölümde, katılımcıların demografik ve aile özellikleri ile araştırmanın temel değişkenlerine yönelik yapılan uygun istatistiksel analiz sonuçlarına dair bulgular yer almaktadır.

3.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3. 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	246	54,4
Erkek	206	45,6
Yaş		
20 ve altı	131	29,0
21-23 arası	203	44,9
24 ve üzeri	118	26,1
Üniversite		
İstanbul Üniversitesi	Teknik 165	36,5
İstanbul Üniversitesi	Ticaret 146	32,3
Koç Üniversitesi	141	31,2
Sınıfı		
1. sınıf	148	32,7
2. sınıf	141	31,2
3. sınıf	138	30,5
4. sınıf	25	5,5

Araştırmaya 246’sı (%54,4) kadın, 206’sı(%45,6) erkek olmak üzere 452 üniversite öğrencisi katılmıştır. Örneklemin yaş ortalaması $21,47 \pm 2,65$ olup, yaşları

18-27 arasında değişmektedir. Öğrencilerin 131'i (%29,0) 20 ve altında, 203'ü (%44,9) 21-23 arasında ve 118'i (%26,1) 24 ve üzerinde yaşa sahiptir. Örneklemin 165'i (%36,5) İstanbul Teknik Üniversitesi, 146'sı (%32,3) İstanbul Ticaret Üniversitesi ve 141'i (%31,2) ise Koç Üniversitesi öğrencisidir. Okuduğu sınıf düzeyine göre 148 kişi (%32,7) birinci sınıf, 141 kişi (%31,2) ikinci sınıf, 138 kişi (%30,5) üçüncü sınıf ve 25 kişi (%5,5) ise dördüncü sınıf öğrencisidir.

3.2. Aile Özellikleri

Örneklemin aile özelliklerine göre dağılımları Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3. 2. Katılımcıların Aile Özelliklerine İlişkin Dağılım

	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
<i>Kardeş sayısı</i>		
Yok	82	18,1
1 kardeş	187	41,4
2 kardeş	105	23,2
3 ve üzeri	78	17,3
<i>Ailedeki sırası</i>		
İlk çocuk	213	47,1
Ortanca çocuk	141	31,2
Son çocuk	98	21,7
<i>Aile tipi</i>		
Çekirdek aile	343	75,9
Geniş aile	82	18,1
Boşanmış aile	27	6,0
<i>Anne ile ilişki</i>		
Yakın	345	76,3
Çatışmalı yakın	69	15,3
Çatışmalı uzak	22	4,9
Uzak	16	3,5
<i>Baba ile ilişki</i>		
Yakın	327	72,3
Çatışmalı yakın	35	7,7
Çatışmalı uzak	67	14,8
Uzak	23	5,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin 82'si(%18,1) tek çocuk olup, 187'si(41,4) tek kardeşe, 105'i(%23,2) iki kardeşe ve 78'i(17,3) ise 3 ve üzeri kardeşe sahiptir. Katılımcıların 213'ü(%47,1) ailelerinin ilk çocuğu olduklarını, 141'i(31,2) ortanca

çocuk olduklarını, 98'i(%21,7) ise son çocuk olduklarını bildirmişlerdir. Örneklemdeki 343 kişi (%75,9) çekirdek ailede, 82 kişi (%18,1) geniş ailede ve 27 kişi (%6) ise boşanmış ailede büyüdüklerini bildirmişlerdir.. Öğrencilerin 345'i(%76,3) anneleri ile ilişkilerini yakın, 69'u(%15,3) çatışmalı-yakın, 22'si(%4,9) çatışmalı-uzak ve 16'sı(%3,5) uzak ilişki olarak tanımlamışlardır. Öğrencilerin 327'si(%72,3) babaları ile ilişkilerini yakın, 35'i(%7,7) çatışmalı-yakın, 67'si(14,8) çatışmalı-uzak ve 23'ü(%5,1) ise uzak ilişki olarak tanımlamışlardır.

3.3. Araştırmadaki Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3. 3. Ölçek Boyutlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Puan Ortalaması	Puan Aralığı
İÖA Güvenli	19,75±5,76	7-35
İÖA Korkulu	17,34±3,60	8-24
İÖA Saplantılı	16,14±3,76	3-25
İÖA Kayıtsız	20,67±5,47	10-35
RDÖ Toplam	40,93±9,31	22-64
KNÖ Toplam	20,52±6,22	11-39
NKE Teşhircilik	1,20±0,64	0-3
NKE Üstünlük	2,35±0,70	0-3
NKE Otorite	0,40±0,57	0-2
NKE Hak iddia etme	1,03±0,52	0-2
NKE Sömürücülük	1,71±0,67	0-3
NKE Kendine Yeterlilik	1,19±0,64	0-3
NKE Toplam	7,10±1,63	3-11

İÖA: İlişki Ölçekleri Anketi, RDÖ: Red Duyarlılığı Ölçeği, KNÖ: Kırılgan Narsisizm Ölçeği, NKE: Narsistik Kişilik Envanteri

3.4. Araştırma Sorularına Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma sorularına yönelik analizlere yer verilmiştir. Araştırma sorularına yönelik bulgulara geçmeden önce, araştırmada

kullanılan ölçeklerin ortalama dağılımlarının normallik testine uygunluğu test edilmiştir. Bunun için yapılan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3. 4. Ölçek Ortalamalarının Normallik Testi Sonuçları

	Z	p
İÖA Güvenli	1,974	,001
İÖA Korkulu	2,538	,000
İÖA Saplantılı	1,788	,003
İÖA Kayıtsız	1,586	,013
RDÖ Toplam	2,059	,000
KNÖ Toplam	2,483	,000
NKE Teşhircilik	6,727	,000
NKE Üstünlük	6,039	,000
NKE Otorite	8,578	,000
NKE Hak iddia etme	7,912	,000
NKE Sömürücülük	6,478	,000
NKE Kendine Yeterlilik	7,853	,000
NKE Toplam	5,821	,000

İÖA: İlişki Ölçekleri Anketi, RDÖ: Red Duyarlılığı Ölçeği, KNÖ: Kırılgan Narsisizm Ölçeği, NKE: Narsistik Kişilik Envanteri

Tablo 3.4.'te de görüldüğü gibi, tüm ölçek boyutlarının ortalama dağılımları standart normal dağılımdan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte ve diğer bir ifadeyle normal dağılıma uymamaktadır. Bu nedenle ikili grupların ölçek ortalamaları arasındaki farkın analizi için Mann Whitney U testi, ikiden çok grubun ölçek ortalamaları arasındaki farkın analizi için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

3.4.1. Katılımcıların Bağlanma Stillerinin, Demografik Ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Bağlanma stillerinin demografik özelliklere göre farkı için yapılan analiz sonuçları Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3. 5. Bağlanma Stillerinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Güvenli		Korkulu		Saplantılı		Kayıtsız		
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	
Cinsiyet									
Kadın	19,87	5,76	17,59	3,52	16,40	3,85	20,48	5,48	
Erkek	19,61	5,77	17,03	3,68	15,83	3,64	20,90	5,47	
z		-,393		-1,410		-1,360		-,914	
p		,694		,158		,174		,360	
Yaş									
20 ve altı	20,02	5,94	17,18	3,65	15,82	3,77	20,60	5,80	
21-23 arası	19,36	5,81	17,40	3,61	16,01	3,86	20,72	5,37	
24 ve üzeri	20,12	5,45	17,41	3,55	16,72	3,53	20,68	5,31	
x²		1,714		,498		4,753		,028	
p		,424		,780		,093		,986	
Üniversite									
İstanbul Üniversitesi	Teknik	19,93	5,53	17,33	3,65	15,88	3,78	20,74	5,58
İstanbul Üniversitesi	Ticaret	19,87	5,63	16,97	3,48	16,18	3,45	20,06	5,22
Koç Üniversitesi		19,43	6,17	17,72	3,65	16,40	4,04	21,23	5,57
x²		,002		1,186		,302		1,102	
p		,961		,276		,583		,294	
Sınıfı									
1. sınıf		19,74	5,82	17,05	3,74	15,70	3,61	20,68	5,61
2. sınıf		19,52	5,84	17,43	3,68	16,02	3,88	20,74	5,68
3. sınıf		19,69	5,71	17,70	3,23	16,67	3,78	20,38	5,23
4. sınıf		21,48	5,18	16,56	4,17	16,52	3,63	21,92	4,76
x²		2,303		2,933		5,294		,810	
p		,512		,402		,151		,847	

*p<0,05

Tablo 3.5’te görüldüğü gibi, erkek katılımcılarda kayıtsız bağlanma stili kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Diğer tüm bağlanma stili boyutlarının ortalama puanları ise kadın katılımcılarda daha yüksektir. Ancak fark analizi sonuçları cinsiyete göre bağlanma stilleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir (p>0,05). Yaşa göre kayıtsız bağlanma boyutu 21-23 arasında yaşa sahip olan katılımcılarda, diğer bağlanma stilleri ise 24 ve üzerinde yaşa sahip olan katılımcılarda daha yüksek düzeydedir. Ancak yaşa göre de bağlanma stilleri arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05).

Okuduğu sınıf düzeyine göre; güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri 4. sınıf öğrencilerinde, korkulu ve saplantılı bağlanma ise 3. sınıf öğrencilerinde daha yüksek düzeydedir. Ancak fark analizi sonuçlarına göre öğrencilerin bağlanma stilleri,

okudukları sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır ($p>0,05$).

Bağlanma stillerinin aile özelliklerine göre farkı için yapılan analiz sonuçları Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3. 6. Bağlanma Stillerinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Güvenli		Korkulu		Saplantılı		Kayıtsız	
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS
<i>Kardeş sayısı</i>								
Yok	19,96	5,72	17,50	3,38	15,30	3,88	20,79	5,53
1 kardeş	20,36	5,89	17,26	3,70	16,36	3,64	21,23	5,31
2 kardeş	18,86	5,36	17,36	3,52	16,37	3,71	20,56	5,58
3 ve üzeri	19,27	5,89	17,33	3,74	16,19	3,92	19,37	5,52
χ^2	4,479		,170		6,389		4,970	
p	,214		,982		,094		,174	
<i>Ailedeki sırası</i>								
İlk çocuk	20,43	5,76	17,35	3,57	16,01	3,65	21,22	5,51
Ortanca çocuk	19,21	5,84	17,19	3,70	16,32	3,80	20,52	5,35
Son çocuk	19,06	5,52	17,53	3,56	16,17	3,96	19,70	5,47
χ^2	5,213		,750		1,241		4,722	
p	,074		,687		,538		,094	
<i>Aile tipi</i>								
Çekirdek aile	19,93	5,77	17,21	3,67	16,10	3,79	20,97	5,44
Geniş aile	19,26	6,15	17,48	3,39	16,39	3,72	19,61	5,12
Boşanmış aile	19,04	4,24	18,59	3,09	15,96	3,62	20,19	6,60
χ^2	1,033		3,503		,426		3,674	
p	,597		,173		,808		,159	
<i>Anne ile ilişkiler</i>								
Yakın	21,81	6,05	17,26	3,55	16,03	3,84	20,39	5,43
Çatışmalı yakın	20,86	4,46	17,54	3,48	16,20	3,38	20,97	5,57
Çatışmalı uzak	19,25	6,01	18,18	4,05	17,09	3,74	22,50	5,59
Uzak	19,69	5,76	17,00	4,59	16,94	3,57	23,06	5,09
χ^2	2,243		2,474		1,631		4,722	
p	,524		,480		,652		,193	
<i>Babayla ilişkiler</i>								
Yakın	20,89	5,69	17,13	3,65	16,00	3,69	20,59	5,56
Çatışmalı yakın	19,66	5,74	17,00	3,40	16,51	4,33	21,40	5,53
Çatışmalı uzak	19,85	6,17	17,47	3,58	16,43	4,06	20,72	5,29
Uzak	19,04	4,89	16,61	4,05	16,78	2,97	20,70	4,83
χ^2	1,367		1,746		1,506		,862	
p	,713		,627		,681		,835	

Kardeş sayısına göre; güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri 1 kardeşe sahip bireylerde, korkulu bağlanma stili kardeşi olmayanlarda, saplantılı bağlanma stili ise 2 kardeşe sahip olanlarda daha yüksek düzeydedir. Fark analizleri sonuçları ise kardeş

sayısına göre gruplar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir($p>0,05$)

Ailedeki sırasına göre; güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri, kardeşleri arasında ilk sırada olan kişilerde, saplantılı bağlanma stili ortanca sırada olan kişilerde, korkulu bağlanma stili ise son sırada olan kişilerde daha yüksektir. Ancak fark analizleri ailedeki sıraya göre bağlanma stilleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir ($p>0,05$).

Aile tipine göre; güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri çekirdek ailede büyüyen kişilerde, korkulu bağlanma stili boşanmış ailede büyüyen kişilerde, saplantılı bağlanma stili ise geniş ailede büyüyen kişilerde daha yüksek düzeydedir. Fark analizi sonuçları ise gruplar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir($p>0,05$).

Anne ile ilişkiyi tanımlama şekline göre bakıldığında; güvenli bağlanma stiline anne ile yakın ilişki tanımlayanlarda, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline anne ile çatışmalı-uzak ilişki tanımlayanlarda, kayıtsız bağlanma stiline ise anne ile uzak ilişki tanımlayanlarda yüksek olduğu görülmektedir. Ancak gruplar arası bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir($p>0,05$).

Baba ile ilişkiyi tanımlama şekline göre bakıldığında, güvenli bağlanma stiline baba ile yakın ilişki tanımlayanlarda, kayıtsız bağlanma stiline baba ile çatışmalı-yakın ilişki tanımlayanlarda, korkulu bağlanma stiline baba ile çatışmalı-uzak ilişki tanımlayanlarda, saplantılı bağlanma stiline ise baba ile uzak ilişki tanımlayanlarda yüksek olduğu görülmektedir. Ancak gruplar arası bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir($p>0,05$).

3.4.2. Katılımcıların Reddedilme Duyarlılıklarının, Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Reddedilme duyarlılığının demografik özelliklere ve aile özelliklerine göre farkı için yapılan analiz sonuçları Tablo 3.7 ve 3.8’de verilmiştir.

Tablo 3. 7. Reddedilme Duyarlılığının Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Reddedilme Duyarlılığı	
	X	SS
Cinsiyet		
Kadın	41,36	9,49
Erkek	40,41	9,09
	z	-,906
	p	,365
Yaş		
20 ve altı	41,32	9,27
21-23 arası	40,44	9,43
24 ve üzeri	41,33	9,17
	x²	,648
	p	,723
Sınıfı		
1. sınıf	41,32	9,41
2. sınıf	39,57	9,48
3. sınıf	41,90	8,79
4. sınıf	40,88	10,17
	x²	5,078
	p	,166
Üniversite		
İstanbul Teknik Üniversitesi	41,52	9,59
İstanbul Ticaret Üniversitesi	40,69	8,75
Koç Üniversitesi	40,48	9,56
	x²	0,896
	p	0,639

Demografik özelliklere göre reddedilme duyarlılığının farkı incelendiğinde; kadınların, 24 ve üzeri yaşa sahip olanların, 3.sınıfa gidenlerin ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okuyanların reddedilme duyarlılığı daha yüksektir. Ancak fark analizi sonuçları, tüm demografik değişken gruplarına göre reddedilme duyarlılığı farklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır(p>0,05)

Tablo 3. 8. Reddedilme Duyarlılığının Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Reddedilme Duyarlılığı	
	X	SS
<i>Kardeş sayısı</i>		
Yok	40,90	9,55
1 kardeş	40,32	8,83
2 kardeş	41,91	9,82
3 ve üzeri	41,09	9,52
	x²	,946
	p	,814
<i>Ailedeki sırası</i>		
İlk çocuk	40,65	9,13
Ortanca çocuk	41,19	9,34
Son çocuk	41,14	9,72
	x²	,173
	p	,917
<i>Aile tipi</i>		
Çekirdek aile	40,72	9,52
Geniş aile	41,21	8,31
Boşanmış aile	42,67	9,61
	x²	1,163
	p	,559
<i>Anne ile ilişkiler</i>		
Yakın	41,40	9,35
Çatışmalı yakın	38,65	9,15
Çatışmalı uzak	39,73	9,12
Uzak	42,19	8,41
	x²	5,152
	p	0,161
<i>Babayla ilişkiler</i>		
Yakın	41,04	9,28
Çatışmalı yakın	41,51	9,97
Çatışmalı uzak	40,33	9,00
Uzak	40,22	10,10
	x²	0,737
	p	0,864

Aile özelliklerine göre reddedilme duyarlılığının değişimi incelendiğinde; 2 kardeşe sahip olanların, kardeşleri arasında ortanca sırada olanların, boşanmış ailede büyüyenlerin, annesi ile uzak, babası ile çatışmalı-yakın ilişki bildirenlerin reddedilme duyarlılıkları daha yüksektir. Ancak fark analizi sonuçları, tüm aile özelliklerine göre reddedilme duyarlılığı farklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır ($p > 0,05$)

3.4.3. Katılımcıların Kırılgan Narsisizm Düzeylerinin Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Kırılgan narsisizm düzeyinin demografik özelliklere ve aile özelliklerine göre farkı için yapılan analiz sonuçları Tablo 3.9 ve 3.10’da verilmiştir.

Tablo 3. 9. Kırılgan Narsisizm Düzeyinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Kırılgan Narsisizm	
	X	SS
Cinsiyet		
Kadın	21,01	6,32
Erkek	19,93	6,08
	z	-1,867
	p	,062
Yaş		
20 ve altı	20,02	6,25
21-23 arası	20,57	6,03
24 ve üzeri	21,00	6,54
	x²	1,792
	p	,408
Sınıfı		
1. sınıf	20,20	6,13
2. sınıf	20,22	5,84
3. sınıf	21,36	6,86
4. sınıf	19,48	4,82
	x²	2,378
	p	,498
Üniversite		
İstanbul Teknik Üniversitesi	21,15	6,73
İstanbul Ticaret Üniversitesi	19,82	5,77
Koç Üniversitesi	20,51	6,02
	x²	2,593
	p	0,273

Kırılgan narsisizm puanlarının demografik değişkenlere göre farkı incelendiğinde; kadınlarda, 24 ve üzerinde yaşa sahip olanlarda, 3. sınıf öğrencilerinde ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinde daha yüksek düzeydedir. Ancak fark analizi sonuçları, gruplar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur ($p>0,05$).

Tablo 3. 10. Kırılgan Narsisizm Düzeyinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Kırılgan Narsisizm	
	X	SS
<i>Kardeş sayısı</i>		
Kardeş yok	20,79	6,10
1 kardeş	20,03	6,10
2 kardeş	21,57	6,34
3 ve üzeri kardeş	20,23	6,47
	x²	7,474
	p	0,058
<i>Ailedeki sırası</i>		
İlk çocuk	19,10	5,28
Ortanca çocuk	22,62	5,89
Son çocuk	20,57	7,63
	x²	29,093
	p	0,000
<i>Aile tipi</i>		
Çekirdek aile	20,41	6,21
Geniş aile	20,74	5,97
Boşanmış aile	21,19	7,29
	x²	,548
	p	,459
<i>Anne ile ilişkiler</i>		
Yakın	20,55	6,08
Çatışmalı yakın	20,04	6,44
Çatışmalı uzak	19,73	7,08
Uzak	23,00	7,16
	x²	3,484
	p	0,323
<i>Babayla ilişkiler</i>		
Yakın	20,41	6,18
Çatışmalı yakın	21,37	6,39
Çatışmalı uzak	20,42	6,03
Uzak	21,09	7,43
	x²	0,708
	p	0,871

**p<0,01

Kırılgan narsisizm puanlarının aile özelliklerine göre farkı incelendiğinde; 2 kardeşe sahip olanlarda, ortanca çocuklarda, boşanmış aileden gelenlerde, annesi ile uzak, babası ile çatışmalı yakın ilişki tanımlayan bireylerde daha yüksek düzeydedir. Ancak fark analizi sonuçları, gruplar arasındaki bu farkların sadece ailedeki sıra değişkenine göre anlamlı (p=0,000), diğer değişkenlere göre ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır(p>0,05).

3.4.4. Katılımcıların Grandiyöz Narsisizm Düzeylerinin, Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Grandiyöz narsisizm düzeylerinin demografik özelliklere göre farkı için yapılan analiz sonuçları Tablo 3.11’de verilmiştir.

Tablo 3. 11. Grandiyöz Narsisizm Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Teşircilik		Üstünlük		Otorite		Hak iddia etme		Sömürücülük		Kendine yeterlilik		Toplam	
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS
<i>Cinsiyet</i>														
Kadın	1,20	0,67	2,34	0,71	0,39	0,57	1,02	0,51	1,72	0,69	1,19	0,66	7,09	1,66
Erkek	1,21	0,62	2,37	0,69	0,40	0,58	1,03	0,53	1,69	0,64	1,18	0,61	7,11	1,60
z	-,517		-,413		-,026		-,103		-,208		-,020		-,0137	
p	,605		,679		,979		,918		,835		,984		,891	
<i>Yaş</i>														
20 ve altı	1,24	0,62	2,31	0,77	0,40	0,60	0,98	0,55	1,71	0,64	1,14	0,60	6,98	1,61
21-23	1,17	0,60	2,42	0,63	0,36	0,54	1,04	0,50	1,68	0,64	1,16	0,61	7,10	1,58
24 ve üz.	1,21	0,74	2,28	0,75	0,44	0,59	1,04	0,51	1,75	0,73	1,28	0,70	7,21	1,75
x²	1,285		2,126		1,151		1,163		,755		2,888		1,011	
p	,526		,345		,562		,559		,686		,236		,603	
<i>Sınıfı</i>														
1. sınıf	1,28	0,61	2,34	0,71	0,38	0,59	1,02	0,57	1,73	0,63	1,18	0,60	7,15	1,59
2. sınıf	1,15	0,60	2,39	0,68	0,38	0,54	1,01	0,52	1,73	0,65	1,12	0,64	7,01	1,67
3. sınıf	1,16	0,72	2,34	0,70	0,41	0,55	1,04	0,47	1,66	0,70	1,23	0,69	7,09	1,58
4. sınıf	1,28	0,68	2,28	0,84	0,48	0,77	1,04	0,54	1,72	0,74	1,32	0,56	7,32	1,95
x²	5,400		,553		,730		,246		1,254		4,680		2,038	
p	,145		,907		,866		,970		,740		,197		,565	
<i>Üniversite</i>														
Teknik Ü.	1,16	0,61	2,42	0,71	0,36	0,56	1,02	0,47	1,65	0,64	1,12	0,55	6,97	1,50
Ticaret Ü.	1,21	0,68	2,33	0,66	0,41	0,56	1,01	0,56	1,73	0,70	1,23	0,68	7,14	1,70
Koç Ü.	1,25	0,65	2,29	0,74	0,43	0,60	1,05	0,54	1,75	0,66	1,23	0,68	7,20	1,70
x²	1,184		3,940		1,415		,489		2,414		1,885		,364	
p	,553		,139		,493		,783		,299		,390		,834	

Tablo 3.11.’de de görüleceği gibi, grandiyöz narsisizmin tüm boyutları araştırmada incelenen demografik özelliklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir($p>0,05$).

Cinsiyete göre; sömürücülük ve kendine yeterlilik boyutu kadınlarda, diğer tüm boyutlar ise erkeklerde daha yüksek düzeydedir. Ancak fark analizi sonuçlarına göre grandiyöz narsisizm ve alt boyutlarının cinsiyetler arası farkı istatistik olarak anlamlı değildir($p>0,05$).

Yaşa göre; teşircilik boyutu 20 ve altında yaşa sahip olan katılımcılarda, üstünlük boyutu 21-23 arasında yaşa sahip olan katılımcılarda, diğer tüm boyutlar ise yaşı 24 ve üzerinde olan katılımcılarda daha yüksek düzeydedir. Ancak yaşa göre

grandiyöz narsisizm ve alt boyutları arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Okuduğu sınıf düzeyine göre; üstünlük ve sömürücülük boyutları 2. sınıf öğrencilerinde, diğer tüm boyutlar ise 4. sınıf öğrencilerinde daha yüksek düzeydedir. Ancak fark analizi sonuçlarına göre, gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Üniversiteye göre üstünlük boyutu İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinde, diğer tüm boyutlar ise Koç üniversitesi öğrencilerinde daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Ancak burada da, fark analizi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 3. 12. Grandiyöz Narsisizm Düzeylerinin Aile Özelliklerine Göre Farkı İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	Teşhircilik		Üstünlük		Otorite		Hak iddia etme		Sömürücülük		Kendine yeterlilik		Toplam	
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS
Kardeş														
Yok	1,23	0,74	2,41	0,65	0,45	0,64	1,01	0,60	1,78	0,64	1,20	0,69	7,26	1,67
1 kardeş	1,18	0,60	2,32	0,75	0,35	0,54	1,04	0,52	1,65	0,63	1,15	0,60	7,01	1,50
2 kardeş	1,17	0,63	2,33	0,69	0,40	0,58	1,02	0,46	1,72	0,69	1,22	0,68	7,09	1,60
3 ve üz.	1,28	0,66	2,28	0,79	0,44	0,57	1,03	0,52	1,76	0,75	1,22	0,62	7,16	1,96
χ^2	1,683		1,332		1,967		,141		3,144		1,278		1,767	
p	,641		,722		,579		,986		,370		,734		,622	
Aile sıra														
İlk çocuk	1,20	0,64	2,37	0,70	0,44	0,61	0,99	0,54	1,78	0,68	1,15	0,64	7,21	1,73
Ortanca	1,16	0,64	2,37	0,68	0,38	0,58	1,04	0,54	1,67	0,66	1,21	0,60	7,04	1,60
Son çocuk	1,27	0,67	2,29	0,75	0,39	0,55	1,07	0,74	1,71	0,65	1,21	0,68	7,11	1,61
χ^2	1,321		,915		,700		2,071		1,310		1,502		1,151	
p	,517		,633		,705		,355		,519		,472		,562	
Aile tipi														
Çekirdek	1,21	0,62	2,35	0,69	0,39	0,58	1,03	0,52	1,71	0,65	1,18	0,63	7,09	1,60
Geniş	1,18	0,65	2,34	0,77	0,44	0,59	0,99	0,53	1,66	0,63	1,12	0,62	6,98	1,60
Boşanmış	1,15	0,86	2,44	0,64	0,37	0,49	1,15	0,53	1,78	0,89	1,44	0,75	7,52	2,05
χ^2	,521		,471		,646		1,938		,947		5,370		0,925	
p	,771		,790		,724		,380		,623		,068		,630	
Anne ilişki														
Yakın	1,21	0,65	2,39	0,71	0,39	0,57	1,02	0,50	1,70	0,66	1,19	0,63	7,11	1,58
Çat. yakın	1,20	0,58	2,28	0,64	0,39	0,60	1,01	0,56	1,78	0,62	1,19	0,65	7,07	1,64
Çat. uzak	1,27	0,77	2,27	0,88	0,32	0,65	1,05	0,65	1,77	0,81	1,36	0,49	7,27	2,33
Uzak	1,06	0,57	2,06	0,57	0,63	0,50	1,19	0,54	1,50	0,82	0,88	0,81	6,69	1,70
χ^2	1,340		7,126		5,184		1,669		2,679		7,435		3,551	
p	,720		,068		,159		,644		,444		,048		,314	
Baba ilişki														
Yakın	1,20	0,65	2,34	0,70	0,40	0,57	1,03	0,54	1,72	0,66	1,19	0,64	7,12	1,64
Çat. yakın	1,23	0,60	2,26	0,70	0,46	0,56	1,03	0,45	1,54	0,66	0,94	0,68	6,74	1,46
Çat. uzak	1,22	0,67	2,39	0,76	0,37	0,62	1,00	0,49	1,70	0,70	1,24	0,61	7,16	1,76
Uzak	1,13	0,63	2,57	0,51	0,26	0,45	1,04	0,37	1,74	0,62	1,30	0,47	7,13	1,32
χ^2	,409		3,249		2,284		,223		2,061		7,738		1,589	
p	,938		,355		,516		,974		,560		,044		,662	

* $p<0,05$

Kardeş sayısına göre; üstünlük, otorite ve sömürücülük boyutları kardeşi olmayanlarda, hak iddia etme boyutu 1 kardeşi olanlarda, kendine yeterlilik boyutu iki kardeşi olanlarda ve teşhircilik boyutu 3 ve üzeri kardeşi olanlarda daha yüksektir. Ancak fark analizi sonuçları, gruplar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur ($p>0,05$).

Ailedeki sıraya göre; üstünlük, otorite ve sömürücülük boyutları ilk çocuklarda, diğer tüm boyutlar ise son çocuklarda yüksektir. Ancak burada da gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Aile tipine göre teşhircilik çekirdek aileye sahip olanlarda, otorite geniş aileye sahip olanlarda, diğer tüm boyutlar ise boşanmış ailelere sahip olan katılımcılarda daha yüksek düzeydedir. Aile tipine göre narsistik kişilik özellikleri arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Anne ile ilişkiyi tanımlama şekline göre bakıldığında; yakın ilişki tanımlayanlarda üstünlük boyutu, çatışmalı-yakın ilişki tanımlayanlarda sömürücülük boyutu, çatışmalı-uzak ilişki tanımlayanlarda teşhircilik ve kendine yeterlik boyutu, uzak ilişki tanımlayanlarda ise diğer boyutlar daha yüksektir. Fark analizi sonuçlarına göre, kendine yeterlilik boyutunun gruplar arası farkı istatistiksel olarak anlamlı iken ($p=0.048$) diğer boyutlar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Bu durum, anne ile çatışmalı-uzak ilişki tanımı arttıkça grandiyöz narsisizme ait kendine yeterlik puanlarının da arttığını göstermektedir.

Baba ile ilişkiyi tanımlama şekline göre bakıldığında; çatışmalı-yakın ilişki tanımlayanlarda teşhircilik ve otorite boyutları, uzak ilişki tanımlayanlarda ise diğer boyutlar daha yüksektir. Fark analizi sonuçlarına göre, sadece kendine yeterlilik boyutunun gruplar arası farkı anlamlı iken ($p=0.044$), diğer boyutlar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Bu durum, baba ile uzak ilişki tanımı arttıkça grandiyöz narsisizme ait kendine yeterlik puanlarının arttığını göstermektedir.

3.4.5. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişki

Bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.13'te verilmiştir.

Tablo 3. 13. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

		Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız
KNÖ Toplam	r	,010	-,044	,044	,018
	p	,831	,346	,355	,695
	N	452	452	452	452
NKE Teşhircilik	r	-,043	,051	-,027	-,021
	p	,356	,278	,564	,650
	N	452	452	452	452
NKE Üstünlük	r	-,006	-,024	,013	,017
	p	,906	,612	,789	,716
	N	452	452	452	452
NKE Otorite	r	,024	-,054	-,048	-,034
	p	,615	,255	,307	,474
	N	452	452	452	452
NKE Hak iddia etme	r	-,025	-,021	-,020	-,022
	p	,597	,660	,678	,642
	N	452	452	452	452
NKE Sömürücülük	r	-,074	-,029	-,079	-,056
	p	,114	,541	,092	,239
	N	452	452	452	452
NKE Kendine Yeterlilik	r	-,020	-,048	,034	-,031
	p	,671	,310	,477	,513
	N	452	452	452	452
NKE Toplam	r	-,047	-,013	,014	-,041
	p	,323	,779	,764	,382
	N	452	452	452	452

Tablo 3.13'te de görüldüğü gibi bağlanma stilleri ile hem kırılğan hem grandiyöz narsistik kişilik boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.4.6. Narsisizm ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki

Narsisizm ile reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.14'te verilmiştir.

Tablo 3. 14. Narsisizm İle Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

	RDÖ Toplam	
KNÖ Toplam	r	,212**
	p	,000
	N	452
NKE Teşhircilik	r	,012
	p	,792
	N	452
NKE Üstünlük	r	,069
	p	,143
	N	452
NKE Otorite	r	-,080
	p	,089
	N	452
NKE Hak iddia etme	r	-,016
	p	,732
	N	452
NKE Sömürücülük	r	,041
	p	,379
	N	452
NKE Kendine Yeterlilik	r	,101*
	p	,032
	N	452
NKE Toplam	r	,040
	p	,398
	N	452

** p < 0,01 * p < 0,05

Tablo 3.14'te görüldüğü gibi, reddedilme duyarlılığı ile kırılğan narsisizm arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır (r=0,212; p=0,000). Ayrıca grandiyöz narsisizm boyutlarından kendine yeterlilik ile reddedilme duyarlılığı

arasında da istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki vardır ($r=0,101$; $p=0,032$). Dolayısıyla bu değerler dikkate alındığında kırılğan narsisizm düzeyi arttıkça reddedilme duyarlılığının arttığı söylenebilir. Ayrıca grandiyöz narsisizmin kendine yeterlilik düzeyi arttıkça da reddedilme duyarlılığının arttığı söylenebilir.

Öte yandan, grandiyöz narsisizmin toplam puanı ve diğer alt boyutları ile reddedilme duyarlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.4.7. Bağlanma Stilleri ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki

Bağlanma stilleri ile reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişki için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.15'te verilmiştir.

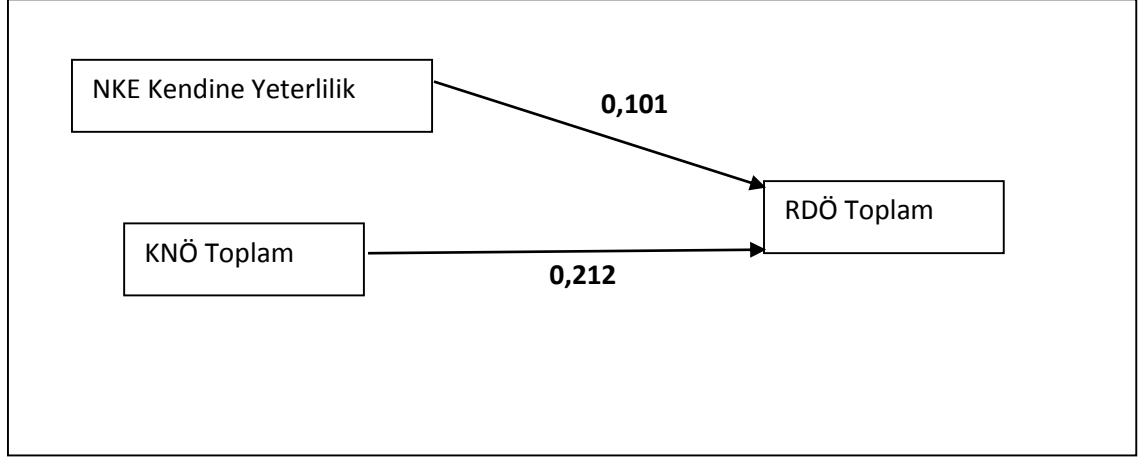
Tablo 3. 15. Bağlanma Stilleri İle Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişki İçin Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

		RDÖ Toplam
İÖ Güvenli	r	,023
	p	,626
	N	452
İÖ Korkulu	r	-,032
	p	,503
	N	452
İÖ Saplantılı	r	,053
	p	,263
	N	452
İÖ Kayıtsız	r	,038
	p	,423
	N	452

Tablo 3.15'te de görüldüğü gibi, reddedilme duyarlılığı ile bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durum farklı bağlanma stillerine sahip bireylerin, reddedilme duyarlılıklarının birbirine yakın ve benzer olduğunu göstermektedir.

3.4.8. Anlamli Bulunan İlişkilerin İncelenmesi

Korelasyon analizi sonuçlarına göre NKE Kendine Yeterlilik, KNÖ Toplam ve RDÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişkilerde korelasyon katsayılarına göre model aşağıda verilmiştir.

Şekil 2. Anlamli Çıkan İlişkiler İçin Korelasyon Modeli

Şekil 3.1'de görüldüğü gibi, kırılğan narsisizm ile reddedilme duyarlılığı arasında ($r=0,212$) korelasyon katsayısına sahip, kendine yeterlilik ile reddedilme duyarlılığı arasında ise ($r=0,101$) korelasyon katsayısına sahip bir ilişki vardır.

Bu çalışmada, seçilen örneklem grubunda bağlanma stilleri ile kırılğan ve grandiyöz narsisistik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmada bağlanma stilleri ile kırılğan ve grandiyöz özellikler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı için aracı değişken olan reddedilme duyarlılığının iki değişken arasındaki rolüne bakılamamıştır.

BÖLÜM IV

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişki ve bu ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rol üstlenip üstlenmediği incelenmiştir. Çalışmanın çıkış noktasını bağlanma gibi temel gelişimsel bir sürecin, bir kişilik boyutu olarak değerlendirilebilecek grandiyöz ve kırılğan narsisistik eğilimlerle ilişkili olup olmayacağına dair merak oluşturmuştur. Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

Araştırmanın ilk aşamasında bağımlı(kırılğan ve grandiyöz narsisistik eğilimler), bağımsız(bağlanma stilleri) ve aracı değişkenlerin(reddedilme duyarlılığı) katılımcıların demografik ve aile özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise araştırmadaki temel değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir.

4.1. Demografik ve Aile Özelliklerinin Etkisinin Tartışılması

4.1.1. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Narsisizm Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada çeşitli demografik değişkenlerle narsistik özellikler arasındaki fark incelenmiştir. Demografik değişkenlerden cinsiyet ile hem kırılğan hem de grandiyöz narsistik özellikler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Literatürde çeşitli çalışmalarda(Orhan 2014; Kocakula, 2012; Koşan, 2015) da narsisizmin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu anlamda araştırmanın sonuçları literatürle uyumlu görünmektedir. Wardetzki(2010), narsisizm düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmasından ziyade narsisizmin genel görünümünün ve dışavurumlarının cinsiyetler arası farklarının olabileceğini belirtmiştir. Erkek narsisizmi, bağımsızlık

için mücadele ve bağımsızlığı kaybetmekten duyulan korku ile karakterize iken, kadın narsisizmi uyum sağlama ve diğerleri tarafından kabul edilme beklentileri ile karakterizedir.

Araştırmada yaş değişkeni ile hem kırılğan hem grandiyöz narsistik özellikler arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Literatürde de(Kocakula, 2012; Koşan, 2015) yaş değişkeninin narsisizm üzerinde bir etkisi olmadığına yönelik araştırmalar mevcuttur. Ancak çalışmamızda, örneklem grubunun yaşları birbirine yakın üniversite öğrencilerinden seçilmesi, yaşın narsisizm üzerindeki etkisini belirsiz hale getirmiş olabilir.

Araştırmada okunan sınıf düzeyine göre kırılğan ve grandiyöz narsistik özellikler arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak anlamlı bir farka rastlanmasa da grandiyöz narsistik özellikler genel olarak 4.sınıf öğrencilerinde, kırılğan narsistik özellikler ise genel olarak 2. sınıf öğrencilerinde yüksek bulunmuştur. Literatürde bu konuda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle grandiyöz narsisizm toplam puanı ile teşhircilik, otorite, hak iddia etme ve kendine yeterlik alt boyutlarının 4.sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunması, üniversitenin son yılında öğrencilerin daha fazla özerk olma ihtiyaçları ve çalışma hayatına atılma motivasyonlarının yüksek olma olasılığı ile açıklanabilir.

Araştırmada kardeş sayısı ve ailedeki sıra değişkenlerine göre narsistik özellikler incelendiğinde, sadece ailedeki sıra değişkeninin kırılğan narsisizm üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre, ortanca çocuk olduklarını bildiren katılımcıların kırılğan narsisizm düzeyleri ilk ve son çocuk olduklarını bildirenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kişilik kuramcılarında Adler(akt. Burger, 2006) doğum sırasının kişilik üzerindeki etkisine sık sık vurgu yapmış ve ortanca çocuk olmanın ilk ve son çocuk olmaya göre dezavantajlı bir konum olduğunu belirtmiştir. Adler'e göre ortanca çocuklar, ailede öncelikli bir konumda olan ilk çocuklar ile üzerine fazla düşülen küçük kardeşleri arasında kendilerini aile dışına itilmiş gibi hissedebilirler. Araştırmada ortanca çocuk olanların kırılğan narsisizm düzeylerinin daha yüksek bulunması Adler'in görüşleriyle paralellik göstermektedir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgular, kardeş sayısı ve ailedeki sıra değişkenlerinin grandiyöz narsistik kişilik özellikleri üzerinde anlamlı bir farklılaştırma oluşturmadığı yönündedir. Bu konuda Joubert(1989), narsistik özellikler

gösteren bireylerle ailedeki sırası ilk olan çocukların empati kurma eksikliği, hak iddia etme tutumları ve kendilerini özel görme eğilimleri açısından benzerlik gösterdiğini belirtmektedir. Ancak literatürde narsisizm ile ailedeki sıra arasında anlamlı ilişki gösteremeyen çalışmalar da vardır. Bunlardan Eyring ve Sobelman(1996)'ın üniversite öğrencileri ile yürüttükleri bir çalışmada ailedeki sıra ile narsistik puanlar arasında anlamlı bir farklılık elde edilememiştir.

Araştırmada katılımcıların anne ve babalarıyla ilişkilerini tanımlama şekillerine göre narsistik özellikleri arasındaki fark incelenmiştir. Anneleriyle ilişkilerini uzak, babalarıyla ilişkilerini çatışmalı-yakın olarak tanımlayanların kırılğan narsisizm puanlarının daha yüksek olduğu; hem anneleriyle hem de babalarıyla ilişkilerini çatışmalı-uzak olarak tanımlayanların da grandiyöz narsisizmi yansıtan toplam puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Çalışmada yalnızca, grandiyöz narsisizm boyutlarından kendine yeterliliğin; annesi ile çatışmalı-uzak, babası ile uzak ilişki tanımlayanlarda anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, anne-babaya uzak hissetmenin kendine yeterlik ile ilgili bir grandiyöziteyi artırdığını göstermektedir. Literatürde algılanan ebeveynlik stilleri ile narsistik eğilimler arasındaki ilişkiye vurgu yapan pek çok kuramcı ve araştırmacı mevcuttur. Kernberg(2012), klinik tecrübeleri doğrultusunda narsisizmin temelinde soğuk ve reddedici ebeveyn figürlerinin olduğunu vurgulamıştır. Kohut(1977) ise büyüklenmeci kendiliğin hem uzak, soğuk ve ilgisiz ebeveynlik etkisiyle hem de aşırı şımartıcı ebeveynlik etkisiyle oluşacağını belirtmektedir. Daha güncel araştırmacıardan Otway ve Vignoles(2006) de soğuk ve ilgisiz ebeveynlik anılarının gizli(kırılğan) narsisizmle, aşırı övgü anılarının ise açık(grandiyöz) narsisizmle ilişkili olacağını vurgulamıştır. Araştırmada genel olarak anlamlı düzeyde fark olmasa da narsistik özellikleri olan bireylerin anne ve babalarıyla ilişkilerini tanımlarken olumsuz tanımlamaların ortalamalarının yüksek olması literatürle uyumlu görünmektedir.

4.1.2. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Bağlanma Stillерinin Tartışılması

Araştırmada çeşitli demografik değişkenlerle bağlanma stilleri arasındaki fark incelenmiştir. İlk olarak cinsiyet değişkeninin etkisine bakıldığında, erkeklerin kadınlara göre daha çok kayıtsız bağlanma bildirdikleri, kadınlarınsa diğer bağlanma boyutlarından erkeklere göre daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Ancak bu fark

istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatürde, Sümer ve Güngör(1999)'ün Türk örneklem üzerinde yaptıkları çalışmada da erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde kayıtsız bağlandıkları bulgulanmıştır. Çelik(2006)'in üniversite örnekleme ile yürüttüğü bir çalışmada kadın öğrencilerin erkeklere göre daha fazla korkulu bağlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Gene Türkiye'de yapılan bir başka çalışmada kadın öğrencilerin korkulu ve saplantılı bağlanma boyutlarından erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür(Onur, 2006). Bu araştırmada cinsiyetler arasında bağlanma boyutlarına yönelik farklar anlamlı olmasa da literatürle paralellik göstermektedir.

Araştırmada bağlanma boyutlarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Literatürde de yaşın bağlanma üzerinde etkili olmadığını gösteren ve üniversite örnekleme ile yapılmış çalışmalar bulunmaktadır(Erözkan, 2011; Yazıcıoğlu, 2011).

Araştırmada bağlanma boyutlarının sınıf düzeyleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı farka yol açmadığı görülmektedir. Erözkan(2011)'ın üniversite örnekleme ile yaptığı bir çalışmada da bağlanma boyutlarından alınan puanların sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farka yol açmadığı görülmektedir.

Araştırmada bağlanma boyutlarının kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerine göre farkı da incelenmiştir. Bağlanma boyutlarının kardeş sayısı ve doğum sırasına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında Onur(2006)'un lise öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada bağlanma stillerinin kardeş sayısına göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Aynı şekilde Yazıcıoğlu(2011)'nin üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği bir başka çalışmada da bağlanma stilleri ile kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Araştırmada katılımcıların anne ve babalarıyla ilişkilerini tanımlama şekilleri ile bağlanma stilleri arasındaki fark incelenmiştir. Annesi ile yakın ilişki içerisinde olduklarını bildirenlerin güvenli bağlanma stilleri, çatışmalı-uzak ilişki içerisinde olduklarını bildirenlerin korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri, uzak ilişki bildirenlerin ise kayıtsız bağlanma stilleri daha yüksektir. Ancak aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öte taraftan baba ile ilişkisini yakın olarak tanımlayanların güvenli bağlanma stilleri, çatışmalı-yakın olarak tanımlayanların kayıtsız bağlanma stilleri, çatışmalı-uzak olarak tanımlayanların korkulu bağlanma

stilleri, uzak olarak tanımlayanlarınsa saplantılı bağlanma stilleri yüksektir. Ancak burada da aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Demir(2003)'in yaptığı bir çalışmada güvenli bağlananların saplantılı bağlananlara kıyasla annelerine daha yakın hissettiklerini bildirdikleri görülmüştür. Gene aynı çalışmada güvenli bağlananların saplantılı ve kayıtsız bağlananlara göre babalarına daha yakın hissettiklerini bildirdikleri görülmüştür. Bu anlamda her iki çalışmanın bulguları birbirleriyle örtüşmektedir.

4.1.3. Demografik ve Aile Özelliklerine Göre Reddedilme Duyarlılığı Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada katılımcıların reddedilme duyarlılığı düzeylerinin cinsiyetler arası farkı incelendiğinde, reddedilme duyarlılığının kadınlarda daha yüksek olduğu görülmesine rağmen aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatürde reddedilme duyarlılığının cinsiyetler arasında anlamlı düzeyde farklılaşmadığını ortaya koyan çeşitli çalışmalar(Erözkan, 2004a; Mellin, 2008; Erbaş, 2012) bulunmakla beraber kadınların reddedilme duyarlılığı düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu bildiren çalışmalara da rastlamak mümkündür(Erözkan, 2007; Benazzi, 2000). Öte yandan bazı çalışmalar ise reddedilme duyarlılığı düzeyinin cinsiyetler arası farkını ortaya koymaktan ziyade, kadın ve erkeklerin reddedilmeye yaklaşımlarının farklı olduğunu vurgulamaktadır. Reijntjes, Stegge ve Terwogt(2006) yürüttükleri bir çalışmada kız çocukların muhtemel bir reddedilme karşısında erkeklerden daha fazla üzüntü duyduklarını ortaya koymuşlardır. Downey ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada ise yakın kişilerarası ilişkilerde, kadınların ilişki erozyonuna katkıda bulunan davranışlarının daha fazla olduğu, erkeklerde ise bu durumun geçerli olmadığı ortaya koyulmuştur(Downey ve ark., 1998).

Araştırmada katılımcıların reddedilme duyarlılıkları yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre de anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Bu konuda Türkiye'de üniversite öğrencileriyle yapılan iki farklı çalışmada da(Erözkan, 2004a; Erözkan, 2004b) öğrencilerin reddedilme duyarlılığı düzeylerinin yaşlarına ve okudukları sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada öğrencilerin reddedilme duyarlılığı düzeylerinin kardeş sayısı ve ailedeki sıra değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu konuda literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, özellikle doğum sırasının

kişiliğin bileşenleri üzerindeki etkisinin farklı örneklem gruplarında test edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada katılımcıların anne ve babalarıyla ilişkilerini tanımlama şekilleri ile reddedilme duyarlılığı düzeyleri arasındaki fark incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annesi ile ilişkisini uzak, babası ile ilişkisini çatışmalı-yakın olarak tanımlayanların reddedilme duyarlılığı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Ancak burada da aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatürde ebeveynlerle ilişki ile reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiye odaklanan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların birinde ebeveynlerden bireye yönelik eleştiri arttıkça reddedilme duyarlılığının arttığı, eleştiri azaldıkça reddedilme duyarlılığının azaldığı görülmüştür(Erbaş, 2012). Bir başka çalışmada ebeveynlerini demokratik olarak algılayanların reddedilme duyarlılıklarının en az, ebeveynlerini mükemmelliyetçi olarak algılayanların reddedilme duyarlılıklarının en fazla olduğu bulunmuştur(Sarıçam, 2011). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada da ebeveynlerini otoriter olarak algılayanların reddedilme duyarlılıklarının ebeveynlerini demokratik, koruyucu ve tutarsız algılayanlardan daha yüksek olduğu bulgulanmıştır(Erözkan, 2007). Algılanan ebeveynlik biçimlerinin, ebeveynle olan ilişkiyi tanımlama şeklinin bir belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde, bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı olmasa da anne ile uzak, baba ile çatışmalı-yakın ilişki tanımlayanların reddedilme duyarlılığı ortalamalarının yüksek olması literatür ile uyumlu bir bulgudur.

Sonuç olarak araştırmada genel olarak katılımcıların demografik ve aile özelliklerinin araştırmanın bağımlı, bağımsız ve aracı değişkenleri ile aralarında anlamlı farklar olmadığı görülmüştür. İlgili literatürde araştırmanın bulgularıyla paralel pek çok çalışma olmasına ek olarak, bu durumun; örneklemin birbirine yakın yaşlarda, eşit eğitim seviyesine sahip, aynı şehirde yaşayan ve birbirine benzer üniversite ortamlarında öğrenim görmekte olan homojen bir grup olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.2. Değişkenler Arasındaki İlişkinin Tartışılması

4.2.1. Bağlanma Stilleri ile Narsisizm Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada bağlanma stilleri ile kırılğan narsisizm arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Literatürde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişkiye dair

yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmaların birinde(Dickinson ve Pincus, 2003) kırılğan narsisistlerin daha çok korkulu ve saplantılı bağlanma bildirdikleri görülürken, bir başka çalışmada(Miller ve ark., 2011) ise kırılğan narsisizmin korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Gene benzer şekilde klinik bir örneklemle yapılan bir başka çalışmada(Fossati ve ark., 2015) ise narsisizmin kırılğanlık boyutu güvensiz bağlanma biçimleri ile ilişkili bulunmuştur.

Araştırmada bağlanma stilleri ile grandiyöz narsisizm arasında da anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Literatürde narsisizmin grandiyözite boyutunun bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan çalışmalar birbirleriyle çelişkili görünmektedir. Bu çalışmaların birinde grandiyöz narsisizmin güvenli bağlanma stili ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır(Fossati ve ark., 2015). Ancak Miller ve arkadaşlarının(2011) yaptığı bir çalışmada grandiyöz narsisizmin herhangi bir bağlanma stili ile ilişkili bulunmadığı görülmüştür. Dickinson ve Pincus(2003) da grandiyöz narsisistlerin bağlanma ile ilişkili zorluklarına dair bulgu olmadığını ancak yakın ilişki kurduktan sonra ilişki boyunca birtakım zorluklarla karşılaştıklarını bildirmişlerdir.

Araştırmamızda bağlanma stilleri ile narsistik eğilimler arasında anlamlı bir ilişki çıkmamasının çeşitli sebepleri olabilir. Pistole(1995)'e göre bağlanma ve narsisizme giden yollar bilişsel ve duygusal örüntü ile duygusal düzenleme gibi noktalarda benzerlik gösterseler de bağlanmada kişilerarası davranışlar ve bu davranışların temsilleri önemli iken, narsisizmin daha çok ego örgütlenmesi ve zsayėı ile ilişki olmasıdır. Diğer bir deyişle iki kavramın ayrıştığı nokta bireyin odak noktasıdır.

Araştırmada narsisizm ve bağlanma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamasının bir diğer sebebi de narsisizmin doğası gereği savunmalara açık bir psikolojik yapı olması ile ilgili olabilir. Narsisistik bireyler, büyüklenmeci kendiliklerinin görmek istemedikleri durumlar için sıklıkla bastırma ve inkar savunma mekanizmalarını kullanırlar. Kernberg'e(1984) göre narsisist kişi duygularını bastırmaya koşullanmıştır ve büyüklenmeci kendiliğini rahatsız edecek istek ve acılardan kurtulmaya çalışır(akt. Ozan ve ark., 2008). Dolayısıyla araştırmada narsisistik eğilimlere sahip bireyler, kişilerarası ilişkilerde bağlanma ile ilgili zorluklarını açmak noktasında savunma mekanizmaları doğrultusunda davranmış olabilirler.

Araştırmada bağlanma stilleri ile narsisizm arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamasının bir diğer sebebi de katılımcıların narsistik kişilik özelliklerinin ortalama düzeylerde

olması ve bağlanma stillerinin birbirine yakın olması, diğer bir ifadeyle herhangi bir bağlanma stiline ağır basmamış olması da olabilir. Çalışmanın örneklemini metropol bir şehir olan İstanbul'daki üç büyük üniversiteden oluşturmaktadır. Bu üniversitelerin öğrencilerinin birçoğunun bireyleşme sürecinde ailelerinden ayrılıp büyük bir şehirde yaşamayı başaramamış olma olasılıkları, bağlanma ile ilgili zorluklarının az olduğunu düşündürebilir.

4.2.2. Narsisizm ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Çalışmada reddedilme duyarlılığı ile kırılğan narsisizm arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca grandiyöz narsisizmin 'kendine yeterlik' alt boyutu ile reddedilme duyarlılığı arasında da istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu bize kırılğan narsisistler kadar kendine yeterlilik grandiyözitesi olan narsisistlerin de reddedilmeye duyarlı olduklarını göstermektedir.

Narsisizm, kişilerarası ilişkilerde yakınlık eksikliği ile ilişkili bir kişilik özelliğidir. Narsistik bireyler kendilerini diğer insanlardan üstün, farklı veya eşsiz olarak görürler. Grandiyöz benliklerini içsel olarak kendini sevme, şöhret, güç ile, dışsal olarak da kendilerine yapılan eleştiriye karşı savunmaya geçerek korurlar. İlişkilerde kendini açmayı gerektiren bir yakınlık utanç, küçük düşme veya benliğe tehdit gibi duygulara maruz kalmalarına sebep olduğundan genellikle yakın ilişkilere karşı koydukları görülür(Morf ve Rhodewalt, 2001; Campbell ve ark., 2002).

Literatürde Finzi-Dotton ve arkadaşlarının(2011) yaptığı bir çalışmada narsisistik özellikler gösteren bireylerde yakınlıktan korkmanın altında reddedilme duyarlılığının yattığı ortaya çıkmıştır. Bir başka çalışmada(Besser ve Priel, 2009) kırılğan narsisist bireylerin olası bir reddedilme durumunda daha güçlü tepkiler verdikleri ortaya çıkmıştır. Besser ve Priel(2009)'e göre bu kişiler, ilişkilerinde daha fazla kaygı yaşarlar ve olası bir ayrılık durumuna karşı daha duyarlıdırlar. Benlik saygılarının kırılğan yapısından dolayı bir ayrılık durumunda daha fazla duygusal sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu anlamda çalışmamızda, kırılğan narsisizm ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı ilişki olduğunun görülmesi, literatürle örtüşmektedir.

Araştırmada grandiyöz narsisizmin 'kendine yeterlik' dışında diğer alt boyutları ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Çalışmada kendine yeterlik boyutu ile reddedilme duyarlılığının ilişkili çıkması ise narsisist bireylerin kendine yeterlik iddialarının aksine diğer insanlardan onay görmeye ve

böylelikle kendilerini güvende hissetmeye gereksinim duyduklarını ifade eden Kets de Vires(2004)'in görüşleriyle paralellik göstermektedir(akt. Kocakula, 2012). Çalışmada grandiyöz narsisizmin 'kendine yeterlik' dışındaki alt boyutları ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmaması ise literatürle uyumlu görünmemektedir. Ancak literatürde bu konuda yapılan çalışmalar bireylerin beyinlerindeki nöral aktivasyonların ve fizyolojik tepkilerin ölçülmesine dayanmaktadır. Bu çalışmaların birinde narsisist bireylerin hayali bir reddedilme durumunda kardiyovasküler sistemlerindeki değişimler incelenmiştir. Hem grandiyöz hem kırılğan narsisistlerin reddedilme ile sonuçlanan hayal boyunca kan basınçlarının ve kalp atım hızlarının arttığı görülmüştür(Sommer ve ark., 2009). Fizyolojik belirtileri ölçümlemeye dayanan bir başka çalışmada ise, narsisist bireylerin sosyal bir reddedilme durumunda, beyinde sosyal acı(social pain) bölgesi olarak tanımlanan bölgelerinde nöral aktivasyon gözlenmiştir(Cascio ve ark., 2015). Her iki çalışmanın sonuçları, grandiyöz narsisistlerin kendini-bildirim ile ortaya çıkmayan reddedilmeye duyarlılıklarını fizyolojik olarak göstermesi açısından önem teşkil etmektedir.

4.2.3.Bağlanma Stilleri ile Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada bağlanma stilleri ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Literatürde dört farklı bağlanma stili içerisinde korkulu ve saplantılı bağlanmanın reddedilme duyarlılığı ile ilişkisine güçlü vurgu yapılmaktadır.

Korkulu bağlanma stiline sahip bireyler, yakın ilişkilerinde güvensiz ve rahatsız olurlar ve reddedilme korkularından dolayı yakınlıktan kaçınırlar. İlişkilerinde yakınlık kurmayı arzularlar ancak reddedilecekleri korkusu ile önemli diğerleriyle araya mesafe koyarlar(Collins ve Feeney, 2000). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler ise, önemli diğerlerinin kendilerine karşı tepkilerine aşırı hassastırlar ve diğerleri ile ilişkilerindeki herhangi bir uyuşmazlığı, karşıdaki kişinin kendilerini reddetmek istediğinin göstergesi olarak yorumlarlar(Pistole ve Arricale, 2003).

Khoskam ve arkadaşlarının(2012) yaptığı bir çalışmada korkulu ve saplantılı bağlanma ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda araştırmamızın bulguları literatürdeki bilgilerle örtüşmemektedir. Araştırmada bağlanma stillerinden herhangi birinin reddedilme duyarlılığı ile anlamlı ilişkisinin çıkmamasının sebebi; katılımcıların reddedilme

duyarlılığı düzeylerinin düşük olması ve bağlanma stillerinin birbirine yakın olması olabilir. Üniversite ortamı güçlü sosyal ilişkilerin kurulduğu ve toplumun diğer kurumlarına göre bireylerin daha özgürce hareket edebildikleri bir ortamdır. Bu durum, öğrencilerin reddedilmeye duyarlılıklarını ve bağlanma ile ilgili zorluklarının dışavurumlarını azaltmış olabilir.

Sonuç olarak bu çalışmada, seçilen örneklem grubunda bağlanma stilleri ile kırılğan ve grandiyöz narsisistik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmada bağlanma stilleri ile kırılğan ve grandiyöz özellikler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı için aracı değişken olan reddedilme duyarlılığının iki değişken arasındaki rolüne bakılamamıştır. Ancak reddedilme duyarlılığının hem bağlanma stilleri hem de narsisizmle olan ilişkisi araştırılmıştır. Bunun sonucunda ise reddedilme duyarlılığının hem kırılğan narsistik özelliklerle hem de grandiyöz narsisizmin kendine yeterlik boyutu ile anlamlı ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.

4.3. Araştırmanın Sayıltıları

Bu çalışmada,

- 1.) Seçilen örneklemin evreni yeterli derecede temsil ettiği varsayılmıştır.
- 2.) Katılımcıların, ölçekleri doldururken, kendilerini samimi ve yansız biçimde bildirdikleri varsayılmıştır.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada örneklem grubu ve veri toplama yolu ile ilgili bir takım sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle bu çalışma, İstanbul'da 2016-2017 öğrenim yılı içerisinde, üç farklı üniversitede eğitim gören 452 öğrenci ile sınırlandırılmıştır. Bu durum elde edilen bulguları, yalnızca şimdiki örneklemin sahip olduğu özellikler ile sınırlandırmıştır. Ayrıca çalışmada, katılımcıların seçildiği üç üniversitenin de demografik özellikleri birbirine benzemektedir.

Çalışmanın diğer bir sınırlılığı veri toplama yolundan kaynaklanmaktadır. Çalışmada öz bildirime dayalı ölçekler kullanılmıştır. Özellikle narsisizmin ölçülmesinde öz bildirime dayalı ölçekler sonuçlar üzerinde etkili olmuş olabilir. Bunun en güçlü sebebinin narsisistlerin doğaları gereği kendiliklerini değerlendirirken ve bildirirken yanlı davranmış olabilecekleri olasılığı olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM V

5.ÖNERİLER

Bu bölüm içerisinde konu ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik öneriler yer alacaktır.

1.) Çalışmanın örneklemini klinik bir grup değil üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bağlanma stilleri, narsisizm düzeyleri ve reddedilme duyarlılığı düzeylerinin ölçüldüğü bir çalışmada klinik bir örneklemden alınan veriler, sonuçların farklı çıkmasını sağlayabilir. Dolayısıyla ilerleyen çalışmalarda, benzer değişkenleri içeren bir çalışmanın klinik örneklerde de tekrarlanması önerilir.

2.) Benzer değişkenlerle yapılacak olan gelecek çalışmalarda klinik olmayan bir örneklem tercih edilecekse, üniversite öğrencilerinden oluşmayan, geniş yaş aralığından bireylerden veri toplanması farklı sonuçlar verebilir.

3.) Benzer değişkenlerle yapılacak olan gelecek çalışmalarda üniversite örneklemini tercih edilecekse, farklı demografik yapılardan ve farklı kültürel bölgelerdeki üniversitelerden veri toplanması yararlı olabilir.

4.) Çalışmada öz bildirim dayalı ölçekler aracılığıyla veri toplanmıştır. Bu durum, özellikle narsistik dinamiklerin anlaşılmasını zor hale getirmiş olabilir. İlerleyen çalışmalarda narsisist bireylerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacak boylamsal çalışmalara ve narsisist bireylerin ailelerinden ve akranlarından da bilgi alınmasına başvurulması önerilir.

5.) Gene narsisist bireylerin daha iyi anlaşılmasına yönelik olarak belirli senaryolar karşısında nasıl tepki verdiklerini gözlemlemeye yönelik beyin görüntüleme tekniklerine ve fizyolojik tepkilerinin ölçülmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Bu tarz çalışmalar özellikle grandiyöz narsisistlerin anlaşılması noktasında daha geniş düzeyde bilgi verebilir.

6.) Klinik psikoloji, sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisi alanlarındaki çalışmalarda grandiyöz(açık) narsisizmi ölçmek amacıyla çoğunlukla Narsistik Kişilik Envanteri kullanılmaktadır. Son dönemlerde Narsistik Kişilik Envanteri'nin grandiyöz(açık) narsisizmi ölçme gücü alanda sorgulanır hale gelmiştir. Bu anlamda grandiyöz(açık) narsisizmi ölçmek amacıyla daha sağlıklı bir ölçüm aracının geliştirilmesi önerilir.

7.) Çalışmada bağlanma stilleri ve narsisizm arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmasa da iki değişken arasında aracı değişken olarak düşünülebilecek reddedilme duyarlılığı ile narsistik kişilik özelliklerinin bazı boyutları ilişkili çıkmıştır. Bu noktada, üniversiteye yeni başlayan ve yeni bir ortama adapte olmaya çalışan gençlerde reddedilme duyarlılıkları ve özellikle kırılma narsistik eğilimlerini azaltmaya yönelik koruyucu önlemler alınabilir.

KAYNAKLAR

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.

Akhtar, S. ve Thompson, J. A. (1982). Overview: Narcissitic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139 (1), 12 - 20.

Amerikan Psikiyatri Birliği (1989) *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı, gözden geçirilmiş üçüncü baskı (DSM-III-R)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı (DSM-V)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Anlı, İ. ve Bahadır, G. (2007). Kendilik psikolojisine göre narsisistik ve sınır kişilik bozukluğu. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 27(1), 1-12.

Ardalı, C. ve Y. Erten. (1999). *Psikanalizden dinamik psikoterapilere*. İstanbul: Alfa/Aktüel Kitabevleri.

Atak, H. ve Taştan, N.(2012). Romantik ilişkiler ve aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4):520-546

Atay, S. (2009). Narsisistik kişilik envanteri'nin türkçe'ye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 181-196.

Atay, S. (2010). *Çalışan Narsist* (1. Basım). İstanbul: Namar Yayınları.

Aydın, A. ve Akgün, S.(2014). Ergenlerde reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 44-56

Ayduk, O., Downey, G. & Kim, M.(2001). Rejection sensitivity and depressive symptoms in women. *Society for Personality and Social Psychology*, 27(7), 868-877.

Ayduk, O., Downey, G., Testa, A., Yen, Y., & Shoda, Y. (1999). Does rejection elicit hostility in high rejection sensitive women? *Social Cognition*, 17, 245-271.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-241.

Behary, W.T. (2014). *Narsistle Ateşkes*.(M, Caner, ve N, Azizlerli, Çev.). İstanbul:Psikonet Yayınları.

Benazzi, F.(2000). Characteristics of bipolar II patients with interpersonal fejection sensitivity. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 54(1), 499–501.

Besser, A. & Zeigler, V.H.(2011). Pathological forms of narcissism and perceived stress during the transition to the university: The mediating role of humor styles. *International Journal of Stress Management*, 18(3), 197–221.

Besser, A. ve Priel, B. (2009). Emotional responses to a romantic partner’s imaginary rejection: The roles of attachment anxiety, covert narcissism, and self-evaluation. *Journal of Personality*, 77 (1), 287-325.

Besser, A., Zeigler, V.H., Pincus A.L. & Neria, Y.(2013). Pathological narcissism and acute anxiety symptoms after trauma: A study of israeli civilians exposed to war. *Psychiatry*, 76(4), 381-397.

Bowlby, J.(1977). The making and breaking of affectional bonds. I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry*. 130(1), 201-10.

Bozkuş, O. ve Araz, A.(2015).Narsisizm ve evlilik uyumu ilişkisinde reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılsamaların aracı rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi* 3(6), 29-54.

Brennan, K.A., Shaver, P.R. & Tobey, A.E.(1991). Attachment styles, gender and parentel problem drinking. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8(1), 451-466.

Brown, J., James, K. & Taylor, A.(2010). Caught in the rejection–abuse cycle: Are we really treating perpetrators of domestic abuse effectively? *Journal of Family Therapy*, 32, 280–307.

Bungert, M., Liebke, L., Thome, J., Haeussler, K., Bohus, M. & Stefanie, L.(2015). Rejection sensitivity and symptom severity in patients with borderline personality disorder: Effects of childhood maltreatment and self-esteem. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 2,(4), 1-13.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*(İ.D.E., Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs yayınları.

Butler, J.C., Doherty, M.S. & Potter, R.M.(2007). Social antecedents and consequences of interpersonal rejection sensitivity. *Personality and Individual Differences*, 43, 1376–1385.

Campbell, W. K. & Miller, J. D. (2013). Narcissistic personality disorder and the five-factor model: Delineating narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. *Personality disorders and the five-factor model of personality* (3rd ed.) içinde (133-145). Washington, DC, US: American Psychological Association.

Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (6), 1254-1270.

Campbell, W. K., Foster, C. A. ve Finkel, E. J. (2002). Does self-love lead to love for others? A story of narcissistic game playing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83 (2), 340-354

Carnelley, K.B., Pietromonaco, P.R. & Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 127-14.

Cascio, C.N, Konrath, S.H. and Falk, E.B.(2015) Narcissist's social pain seen only in the brain. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 10(3) 355-41.

Cole-Detke, H. ve Kobak, R. (1996). Attachment processes in eating disorder and depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 282-290.

Collins, N. L., & Feeney, B. C. (2000). A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(6), 1053-1073.

Creasey, G. & McInnis, M. H. (2001). Affective responses, cognitive appraisals, and conflict tactics in late adolescent romantic relationships: Associations with attachment orientations, *Journal of Counseling Psychology*, 48(2), 85-96.

Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemalarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Davison, G.C. & Neale, J.M.(2011). *Anormal psikolojisi*.(Çev.Ed.İ.Dağ). Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları (Orijinal eser 2004)

Demir, S.(2003). *Bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ve intihar davranışı arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Deniz, E.(2011). Karar verme stilleri ve beş faktör kişilik özelliklerinin bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11(1), 97-113.

Dickinson, K. A. ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17 (3), 188-207.

Doğaner, İ. (1996). Narsistik kişilik bozukluğu: Tarihçe, tanı ve ayırıcı tanı. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1 (3), 341-352Pulver, S.E.(1986). Narcissism: The Term and The Concept. Essential Papers on Narcissism.(Ed. Andrew P. M.) New York: New York University Press, 91-112

Downey, G. and Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327-1343.

Downey, G., Feldman, S., & Ayduk, O. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships*, 7, 45-61.

Downey, G., Feldman, S., Ayduk, Ö. N. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships*,7, 45-61.

Downey, G., Freitas, A. L., Michaelis, B., & Khouri, H. (1998). The self-fulfilling prophecy in close relationships: Rejection sensitivity and rejection by romantic partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 545-560.

Eldoğan, D.(2016). Hangi narsisizm? Büyüklenmeci ve kırılgan narsizmin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (37), 1-10.

Erbaş, M.M.(2012). *Öğretmen adaylarının mükemmelliyetçilik düzeylerinin red duyarlılığı ve öznel iyi oluş düzeylerine göre incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Ergin, B.E. ve Dağ, İ.(2013). Kişilerarası problem çözme davranışları, yetişkinlerdeki bağlanma yönelimleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14(1), 36-45

Erözkan, (2011). Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ve karar stratejileri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3) 60-74.

Erözkan, A. (2004a). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılıkları ile reddedilme duyarlılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 5(2) 85-98.

Erözkan, A.(2004b). *Romantik ilişkilerde reddedilmeye dayalı incinebilirlik bilişsel değerlendirme ve başa çıkma*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Erözkan, A.(2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 225-240.

Eyring III, W. E., & Sobelman, S. (1996). Narcissism and birth order. *Psychological reports*, 78(2), 403-406.

Finzi-Dotton, R., Har-Even, D. ve Raz, G. (2011). Who is sensitive to rejection? The role of attachment, narcissism and fear of intimacy. E. Kourkoutas ve F. Erkman (Ed.), *Interpersonal acceptance and rejection: Social, emotional, and educational contexts* içinde (s. 183-197). Brown Walker Press, Boca Raton.

Fossati, A., Feeney, J., Pincus, A., Barroni, S. and Maffei, C.(2015). The structure of pathological narcissism and its relationships with adult attachment styles:A Study of Italian Nonclinical and Clinical Adult Participants. *Psychoanalytic Psychology*, 32(3), 403–431.

Fraley, R.C.(2002). Attachment Stability From Infancy to Adulthood: Meta-Analysis and Dynamic Modeling of Developmental Mechanisms. *Personality and Social Psychology Review*. 6(2), 123–151.

Freud, S. (2007). *Narsisizm üzerine ve Schreber vakası*. (S. M. Tura, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1914).

Gabbard, G.(1990) *Psychodynamis Psychiatry In Clinical Practice*, American Psychiatric Press, Washington D.C.

Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul:Remzi Kitabevi.

Gonzaga, G. C. (2001). Love and the commitment problem in romantic relations and friendship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(4), 247-262.

Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994). Models of self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 430-445.

Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 5, 273-291.

Güler, A.(2012). Depresif bulguları olan narsisistik olgunun roschach testiyle değerlendirilmesi. *Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*. 17(1), 51-60.

Hamarta, E. (2004). Bağlanma teorisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1). 53-66

Hazan C. ve Shaver, P.R.(1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.

Horney, K.(1991). *Kendi kendine psikanaliz*.(Selçuk, B.Çev.). Ankara:Öteki Yayınları ss:8

Horney, K.(2006). *Psikanalizde yeni yollar*.(S.Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayıncılık (syf. 72)

Horney, K.(2007). *Çağımızın nevrotik kişiliği*.(Selma, K.Çev.). İstanbul:Doruk Yayınları. ss.119

Horney, K.(2011). *Ruhsal çatışmalarımız*. (Selçuk, B.Çev.). Ankara:Öteki Yayınları

Işinsu, M.(2003). *İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

İmamoğlu S.(2003). *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Joubert, C. E. (1989). Birth order and narcissism. *Psychological reports*, 64(3), 721-722

Karaaziz, M. ve Erdem, A. İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne*, 1 (2), 44-59.

Kernberg, Otto (2012). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm* (M.Atakay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Keskin, G. ve Çam, O.(2009). Ergenlik ve bağlanma süreci: ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 47(2), 52-59.

Khoshkam, S., Bahrami, F.S., Ahmadi, A., Fatehizade, M. & Etemadi, O.(2012). Attachment Style and rejection sensitivity: The mediating effect of self-esteem and worry among iranian college students. *Europe's Journal of Psychology*, 8(3), 363–374.

Kızıltan, H. (2004). Narsisizm ve Psikopatolojisi. <http://www.psikomitoloji.com> (18.08.2013).

Kızıltan, H.(2012). Hayalperest. *Psikeart Dergisi*. 23, 6-11.

Knobloch, L. K., Solomon, D. H. and Cruz, M. G. (2001), The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Personal Relationships*,8, 205–224.

Kocakula, Ö.(2012). *Narsistik ve obsesif kompulsif kişilik bozukluklarının karar süreçlerine etkisi*, Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.

Kohut, H.(2004). *Kendiliğin Çözümlemesi*. (Çev. Cem Atbaşoğlu ve diğer.)2. baskı. İstanbul: Metis Yayınları

Koşan, Y.(2015). *Üniversite öğrencilerinin facebook kullanımının narsisizm ve saldırganlık düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Köroğlu, E. ve Bayraktar, S. (2007). *Kişilik bozuklukları*. Ankara: HYB Basım Yayın.

Krusemark, E.A., C. Lee & Newman, J.P.(2015).Narcissism dimensions differentially moderate selective attention to evaluative stimuli in incarcerated offenders. *Personality Disorder*, 6(1), 12-21.

Laible, D.(2007). Attachment with parents and peers in late adolescence: Links with emotional competence and social behavior. *Personal Individual Differences* 43(1), 1185-1197.

Luchner, A. F., Houston, J. M., Walker, C. ve Houston, M. A. (2011). Exploring the relationship between two forms of narcissism and competitiveness. *Personality and Individual Differences*, 51, 779–782.

Luterek, J.A., Harb, G.C., Heimberg, R.G. & Marx, B.P.(2004). Interpersonal rejection sensitivity in childhood sexual abuse survivors: Mediator of depressive symptoms and anger suppression. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(1), 90-107.

Main M, Kaplan N, Cassidy J.(1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1), 66-104.

Main, M.(1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33(1), 48-61.

Masterson, J. F. (2006). *Narsistik ve borderline kişilik bozuklukları: Bir bütüncül gelişimsel yaklaşım*. (B.,Açıl,Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1981).

McWilliams, N. (2014). *Psikanalitik Tanı*.(E, Kalem, Çev.). İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mellin, E.A.(2008). Rejection sensitivity and college student depression: Findings and implications for counseling. *Journal of College Counseling*, 11(1), 32-41.

Mikulincer, M., Florian, V.&Tolmacz, R.(1990) Attachment styles and fear of personal death: A case of study of affect regulation. *Journal of Personality and Social Psychology* 58(2), 278-290

Miller, J. D. & Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76 (3), 449-476.

Miller, J. D. ve Maples, J. (2011). Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (71–88). Hoboken, NJ: Wiley

Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J., & Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013-1042

Morf, C. C. & Rhodewalt, F. (2001) Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.

Morsünbül, Ü. ve Çok, F.(2011). Bağlanma ile ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.

O, Nakash-Eisikovits., L, Dutra. & Westen, D.(2000). Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. *Journal of The American Academy Child Adolescent Psychiatry*, 41(1), 1111-1123.

Onur, N. (2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Orhan, G.(2014). Narsisizm etiyolojisi ve dindarlıkla ilişkisi. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Otway, L. J. ve Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 104 - 116.

Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., ve Fidan, T.(2008). Narsistik kişilik bozukluğu: Gelişim süreçleri ve yaşamı. *Review Cases and Hypotheses in Psychiatry*. 2(1), 25-38

Özdemir, B.(2014). Narsisizm, algılanan aile tutumları, romantik ilişkiler ve cinsel tutumlar arasındaki ilişkiler. *Yüksek lisans tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Parker, G.(1982). Parental representations and affective disorder: examination for an hereditary link. *British Journal of Medical Psychology*, 55(1), 57-61.

Pistole, M. C. & Arricale, F. (2003). Understanding attachment: Belief about conflict. *Journal of Counseling and Development*, 81, 318-328.

Pistole, M. C. (1995). Adult attachment style and narcissistic vulnerability. *Psychoanalytic Psychology*, 12(1), 115-126.

Reijntjes, A., Stegge, H. & Terwogt, M. M.(2006). Children's coping with peer rejection: The role of depressive symptoms, social competence, and gender. *Infant and Child Development*, 15(1), 89-107.

Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. & Bierhoff, H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism: Self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17 (4), 279-290.

Romero-Canyas R, Downey G.(2013). What I see when I think it's about me: People low in rejection-sensitivity downplay cues of rejection in self-relevant interpersonal situations. *Emotion*. 1(3), 104-117.

Rothbard, J.C. ve Shaver, P.R. (1994) *Continuity of attachment across the life span. Attachment in adults*. Clinical and developmental perspectives, MB Sperling, WH Berman (Ed), New York, London, The Guilford Press.

Sapmaz, F.(2011). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın sosyal anksiyete, reddedilme duyarlılığı ve kişilerarası duyarlılık üzerine etkisi*. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Sarıçam, H.(2011). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile benlik saygıları ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Sommer, K. L., Kirkland, K. L., Newman, S. R., Estrella P. ve Andreassi J. L. (2009). Narcissism and cardiovascular reactivity to rejection imagery. *Journal of Applied Social Psychology*, 39(5), 1083-1115.

Soncu, E.(2010). *Türkiye'deki ruh sağlığı çalışanlarının psikiyatrik semptom düzeyleri, bağlanma stilleri ve tükenmişlik seviyeleri*. Yüksek lisans tezi, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., ve Çakır, Z.(2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young şema ölçeği kısa form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi* 20(1), 75-84.

Sümer, N. ve Güngör, D.(1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma, *Türk Psikoloji Dergisi*. 14(43). 71-106

Sümer, N.(2012). *Ana babalık ve bağlanma*. Ana babalık: kuram ve araştırma(ss.169-190). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Şengül, B., Ünal, E., Akça, S., Canbolat, F., Denizci, M. & Baştuğ, G.(2015). Validity and reliability study for the turkish adaptation of the hypersensitive narcissism scale. *Düşünen Adam Psikiyatrik ve Nörolojik Bilimler Dergisi*. 28(3), 231-241.

Şenkal, İ. ve Işıklı, S.(2015). Çocukluk çağı travmalarının ve bağlanma biçiminin depresyon belirtileri ile ilişkisi: Aleksitiminin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(4):261-67

Timuroğlu, K. ve İşcan, F. (2008). İşyerinde narsisizm ve iş tatmini. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2) 239-264.

Tritt, S. M., Ryder, A. G., Ring, A. J., & Pincus, A. L. (2010). Pathological narcissism and the depressive temperament. *Journal of Affective Disorders*,122(3), 280-284

Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2010). *Asrın vebası: Narsisizm illeti*.(Ö, Korkmaz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Wardetzki, B. (2010). *Dişi narsisizm uçlarda yaşayanlar kabul görmeye olan açıklık* (F. S. Öztürk ve M. Öğünmez, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (4), 590-597.

Yazıcıoğlu, G.(2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki:Odtü örneği*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Young, J.E., Klosko J.S. & Weishaar, E.M.(2003). *Şema Terapi*.(Çev.T.V. Soylu), Litera Yayıncılık, İstanbul.

Ek A

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Tarih: /
.... /

Katılımcı için Bilgiler:

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rolü olup olmadığını belirlemektir.

Araştırma için sizden yapmanızı istediğimiz, size ilettiğimiz formlardaki her bir soruyu tek tek okuyarak size en uygun yanıtları vermenizdir. Anlamadığınız sorularda yardım isteyebilirsiniz. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında özenle korunacaktır.

Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmamıza gönüllü olarak katılmak istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz ve imzalayınız.

Katılımcının Beyanı:

Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı dahilinde tez çalışması amacıyla yürütülen bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntıları ile anlamış bulunmaktayım. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı:

.... /

Tarih: /

Adres/Tel:

İmza:

Tanık:

Adı Soyadı:

Adres/ Tel: Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü

İmza:

Araştırmacı:

Hazel Esin Özdemir

Adres: Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü

Tel:

Ek B

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Tarih: /

.... /

Lütfen aşağıda kişisel bilgileriniz ile ilgili soruları cevaplayınız.

1.Cinsiyet K() E()

2.Yaş:

3.Öğrenim Durumu

Lisans 1.Sınıf() 2.Sınıf() 3.Sınıf() 4.Sınıf()

Yüksek Lisans 1.Sınıf() 2.Sınıf()

4.Bölümünüz:

5.Kaç kardeşiniz?(Siz de dahil):

6.Siz kaçınıcı çocuksunuz?:

7.Nasıl bir ailede büyüdünüz?

() Çekirdek(Ane-Baba-Çocuklar)

() Geniş Aile (Ane- Baba- Çocuklar- Diğer Akrabalar)

() Boşanmış (Siz kaç yaşında iken?.....)

() Ölüm (Hangi ebeveyn?.....Siz kaç yaşında iken?.....)

() Evlat Edinme (Siz kaç yaşında iken?.....)

() Üvey Ane-Baba (Siz kaç yaşında iken?.....)

8. Sizi yaş dönemlerine göre asıl olarak kim-kimler büyüttü?

0-1 yaş(.....)

1-3 yaş(.....)

3-6 yaş(.....)

6 yaş ve üzeri(.....)

9. Annenizle ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?

Yakın() Çatışmalı-Yakın() Çatışmalı-Uzak() Uzak()

10.Babanızla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?

Yakın() Çatışmalı-Yakın() Çatışmalı-Uzak() Uzak()

11.Yaşamınızın ilk 3 yılında ane-babanızdan ayrıldığınız oldu mu? Ne kadar süre ile? Oldu(..... süre ile) Olmadı()

Ek C

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkililerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
Beni Hiç	Beni kısmen	Tamamıyla Beni
Tanımlamıyor	Tanımlıyor	Tanımlıyor
1.Başkalarına kolaylıkla güvenemem.		1 2 3 4 5 6 7
2.Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.		1 2 3 4 5 6 7
3.Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.		1 2 3 4 5 6 7
4.Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.		1 2 3 4 5 6 7
5.Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.		1 2 3 4 5 6 7
6.Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.		1 2 3 4 5 6 7
7.Yalnız kalmaktan korkarım.		1 2 3 4 5 6 7
8.Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.		1 2 3 4 5 6 7
9.Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.		1 2 3 4 5 6 7
10.Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.		1 2 3 4 5 6 7
11.Başkalarının bana, benim onlara verdiğim değer kadar değer vermediğini bildiğimde kaygılanırım.		1 2 3 4 5 6 7
12.Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.		1 2 3 4 5 6 7
13.Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.		1 2 3 4 5 6 7

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Beni Hiç

Beni kısmen

Tamamıyla Beni

Tanımlamıyor

Tanımlıyor

Tanımlıyor

14.Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.

1 2 3 4 5 6 7

15.Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.

1 2 3 4 5 6 7

16.Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.

1 2 3 4 5 6 7

17.Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.

1 2 3 4 5 6 7

Ek D

RED DUYARLIĞI ÖLÇEĞİ

Açıklama: Aşağıda varsayımına dayalı “*muhtemel hayır denme ve reddedilme*” durumlarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup, böyle bir yaşantının sizde ne tür bir etki yapabileceğini düşününüz. Cevabınızı 1 ile 6 arasındaki (1) Beni hiç endişelendirmez ile, (6) Beni çok endişelendirir aralığında belirleyerek, aşağıdaki her cümleyi size uygun olan ifadelerle tamamlayıp işaretlemenizi gerçekleştiriniz.

1. Sınıftaki birinden ödünç olarak notlarını istemek...	1	2	3	4	5	6
2. Kız/erkek arkadaşına onunla birlikte eve taşınmak istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
4. Hangi programa başvurmam gerektiği ile ilgili ebeveynlerimden yardım istemek...	1	2	3	4	5	6
5. İyi tanımadığım, çıktığım kişi hakkında başka birinden bilgi almak...	1	2	3	4	5	6
6. Kız/erkek arkadaşımın geceyi arkadaşlarıyla geçirmek için plan yapması, fakat benim gerçekten geceyi onunla geçirmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
6. Ailemden günlük harcamalarım için daha fazla para istemek...	1	2	3	4	5	6
7. Ders sonrası, ders hocasından anlamadığım bir bölümle ilgili daha fazla bilgi istemek...	1	2	3	4	5	6
8. Yakın bir arkadaşına yaklaşarak onu ciddi bir şekilde kızdıran bir şeyden sonra onunla konuşmak ...	1	2	3	4	5	6
9. Sınıfımdaki birine kahve ısmarlamak ...	1	2	3	4	5	6
10. Mezuniyet sonrası bir iş bulamadığımda aileme bir süre daha beni desteklemeleri gerektiğini söylemek...	1	2	3	4	5	6
11. Arkadaşımdan Şubat tatilinde benimle birlikte bir yere gelmesini istemek...	1	2	3	4	5	6
12. Sert bir tartışma sonrası kız/erkek arkadaşımı arayarak onu görmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
13. Bir arkadaşşımdan onun herhangi bir şeyini ödünç alıp alamayacağımı sormak...	1	2	3	4	5	6
14. Ailemden benim için önemli bir davete (güne) gelmelerini istemek...	1	2	3	4	5	6
15. Arkadaşımdan bana büyük bir iyilik yapmasını istemek...	1	2	3	4	5	6
16. Kız/erkek arkadaşımın beni gerçekten sevip sevmediğini sormak...	1	2	3	4	5	6
17. Bir partide salondaki kız/erkeklerden birine onunla dans etmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
18. Kız/erkek arkadaşşımdan ebeveynlerimi ziyaret etmesi için eve gelmesini istemek...	1	2	3	4	5	6

Ek E**NARSİSTİK KİŞİLİK ENVANTERİ**

Yönerge: Aşağıdaki her bir tutum çifti içinden, lütfen size en uygun olanı belirtiniz.

1	İnsanlar bana iltifat ettiklerinde bazen utanırım.
	İyi biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes böyle söyler.
2	Kalabalık içinde herkesten biri olmayı tercih ederim.
	İlgi merkezi olmayı severim.
3	Pek çok insandan ne daha iyi ne de daha kötüyüm.
	Özel biri olduğumu düşünüyorum.
4	İnsanlar üzerinde otorite kurmaktan hoşlanırım.
	Emirlere uymaktan rahatsız olmam.
5	İnsanları kolayca manipüle ederim.
	İnsanları manipüle ettiğimi fark ettiğimde rahatsız
6	Layık olduğum saygıyı elde etme konusunda
	Hak ettiğim saygıyı genellikle görürüm.
7	Gösterişten kaçınırım.
	Genellikle fırsatını bulduğumda şov yaparım.
8	Her zaman ne yaptığımı bilirim.
	Bazen yaptığım şeyden emin değilimdir.
9	Bazen iyi hikaye anlatırım.
	Herkes hikayelerimi dinlemekten hoşlanır.
10	İnsanlardan çok şey beklerim.
	Başkaları için bir şeyler yapmaktan hoşlanırım.
11	İlgi merkezi olmaktan hoşlanırım.
	İlgi merkezi olmak beni rahatsız eder.
12	Otorite olmanın benim için pek bir anlamı yoktur.
	İnsanlar daima otoritemi kabul ediyor görünürler.
13	Önemli bir insan olacağım.
	Başarılı olmayı umuyorum.
14	İnsanlar söylediklerimin bazılarına inanır.
	İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.
15	Kendi kendime yeterim.
	Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var.
16	Herkes gibi biriyim.
	Sıra dışı biriyim.

Ek F

KIRILGAN NARSİZİZM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları, her bir maddenin sizin duygu ve davranışlarınızı ne dereceye kadar tanımladığına karar vererek cevaplandırınız. Altta yazılı derecelendirme ölçeğinden bir rakam seçerek her bir maddenin yanındaki uygun rakam kutucuğunu yuvarlak içine alınız.

1= Hiç tanımlamıyor.

2= Yansıtmıyor

3= Kararsızım

4= Yansıtıyor

5= Oldukça tanımlıyor.

1. Duygularım, başkalarının alayları veya aşağılayıcı sözleriyle kolayca incinir.	1	2	3	4	5
2. Bir mekâna girdiğimde sıklıkla kendimin farkında olur ve başkalarının gözlerinin benim üzerimde olduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5
3. Diğer insanların sorunları hakkında endişelenmeksizin kendimde yeterince sorun olduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5
4. Mizaç olarak çoğu insandan farklı olduğumu hissedirim.	1	2	3	4	5
5. Sıklıkla başkalarının görüşlerini kişisel olarak yorumlarım.	1	2	3	4	5
6. Kendimi kolayca kendi uğraşlarıma kaptırır ve başkalarının varlığını unuturum.	1	2	3	4	5
7. Bir gruptaki kişilerin en az biri tarafından takdir edildiğimi bilmezsem, o grupta beraber olmaktan hoşlanmam.	1	2	3	4	5
8. Diğer insanlar sorunları için zamanımı ve acılarını paylaşmamı isteyerek bana geldiklerinde içten içe kızgın ya da rahatsız olurum.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ